

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Μονάδα
Ισότητας
Πρόσβασης
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ

Τίτλος Πράξης: Υποστήριξη παρεμβάσεων ισότιμης πρόσβασης ΑμεΑ και άλλες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο Πανεπιστήμιο Πατρών» με Φ.Κ. 83072 και MIS 6006858 που συγχρηματοδοτείται από Ευρωπαϊκούς (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και Εθνικούς Πόρους μέσω του Ε.Π. «Δυτική Ελλάδα 2021-2027»

Παραδοτέο Π2.3: Οδηγός Προσέγγισης ΦμεΑ και ΕΕΑ (M26)

Υπεύθυνοι Υλοποίησης

Αναστασόπουλος Κωνσταντίνος, Ψυχολόγος ΜΙΠ

Αρτεμιάδης Γεώργιος, Διερμηνέας ΕΝΓ ΜΙΠ

Βιολέτης Γεώργιος, ΠΕ Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών ΜΙΠ

Δήμου Σοφία, Κοινωνική Λειτουργός ΜΙΠ

Μηλιτσοπούλου Χρυσάνθη, Μηχανικός Η/Υ ΜΙΠ

Ορφανού-Ραυτοπούλου Ευγενία, Βιβλιοθηκονόμος ΜΙΠ

Παπαπροκοπίου Λαμπρινή, Διερμηνέας ΕΝΓ ΜΙΠ

Πάτρα, 2026

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1 - Εννοιολογικές Προσεγγίσεις της Αναπηρίας και Ανθρώπινα Δικαιώματα	4
1.1 Εισαγωγή.....	4
1.2 Ορισμοί και Θεωρητικά Μοντέλα της Αναπηρίας	5
1.2.1 Το Ατομικό ή Ιατρικό Μοντέλο Προσέγγισης της Αναπηρίας.....	5
1.2.2 Το Κοινωνικό Μοντέλο Προσέγγισης της Αναπηρίας	5
1.3 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	6
1.4 Ένταξη-συμπερίληψη και ισότητα των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030	7
1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	9
Βιβλιογραφία	10
Κεφάλαιο 2 - Επίδραση Έκδηλων και Άδηλων Συμπεριφορών απέναντι στην Αναπηρία	12
2.1 Στερεότυπα και προκαταλήψεις.....	12
2.2 Στάσεις και σημασία του λόγου	14
2.3 Αποσαφήνιση Εννοιών	15
Εννοιολογικά δίπολα.....	16
Ένταξη-συμπερίληψη αντί ενσωμάτωσης	16
Ανθρώπινη ετερογένεια έναντι της διάκρισης μεταξύ «ικανού» και «μη ικανού» ανθρώπου.	17
Κοινωνική δικαιοσύνη έναντι εράνων, φιλανθρωπίας και αποκλεισμού	17
2.4 Ενταξιακή- Συμπεριληπτική Ορολογία	18
Η Σημασία της Γλώσσας	18
Λανθασμένες Ορολογίες και η Προβληματική τους.....	18
«Κωφός» ή «κωφός»; Γλώσσα, ταυτότητα και κοινότητα	21
Κανόνες συμπεριφοράς στην Κοινότητα των Κωφών	22
Βιβλιογραφία	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ενταξιακές- Συμπεριληπτικές Πρακτικές.....	23
3.1 Σκοπός και λογική του κεφαλαίου	23
3.2 Αιτιολόγηση της αλλαγής του παραδείγματος στο Πανεπιστήμιο	23
3.3. Καθολικές προσεγγίσεις και εύλογες προσαρμογές.....	27
3.3.1 Καθολικός Σχεδιασμός	27

3.3.2 Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση	30
3.4. Η Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης στο Πανεπιστήμιο Πατρών	35
Υποστήριξη στην εκπαιδευτική διαδικασία	35
Ψυχοκοινωνική καθοδήγηση και υποστήριξη	37
Φυσική Προσβασιμότητα.....	37
Ψηφιακή Προσβασιμότητα	38
Υπηρεσίες Μεταφοράς και Μετακίνησης.....	38
Προσβάσιμα Συγγράμματα και Υποστηρικτικές Τεχνολογίες.....	39
Διερμηνεία στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και Υποστήριξη Επικοινωνίας.....	40
3.5. Εστίαση στις ακαδημαϊκές διεργασίες	41
3.5.1 Εξετάσεις και αξιολόγηση	41
3.6 Οριζόντιες αρχές προς διαμόρφωση ενός ενταξιακού-συμπεριληπτικού περιβάλλοντος	44
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με κινητική αναπηρία.....	45
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με ψυχική αναπηρία.	47
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες.	47
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με αυτισμό.	48
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα.....	49
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με χρόνιες καταστάσεις υγείας.	49
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με οπτική αναπηρία.	50
Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με ακουστική αναπηρία	51
3.7 Συμπεράσματα	52
Βιβλιογραφία	53

Κεφάλαιο 1 - Εννοιολογικές Προσεγγίσεις της Αναπηρίας και Ανθρώπινα Δικαιώματα

1.1 Εισαγωγή

Η αναπηρία αποτελεί μια έννοια της οποίας το περιεχόμενο έχει μεταβληθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Παραδοσιακά, αντιμετωπιζόταν ως ατομικό πρόβλημα, για το οποίο θεωρούνταν υπεύθυνο το ίδιο το άτομο, ενώ υιοθετούνταν μια θεραπευτική προσέγγιση, όπως η αποκατάσταση, με στόχο την επίτευξη της φυσιολογικής ή νευροτυπικής ανάπτυξης και λειτουργίας (Adam & Koutsoklenis, 2023). Η προσέγγιση αυτή έχει δεχθεί έντονη κριτική, καθώς εστιάζει κυρίως στη βλάβη και στη λειτουργικότητα του ατόμου, παραβλέποντας τον καθοριστικό ρόλο των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και θεσμικών παραγόντων στη διαμόρφωση της εμπειρίας της αναπηρίας. Ως αποτέλεσμα, αναπτύχθηκαν νέες θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες μετέθεσαν το επίκεντρο της ανάλυσης από το άτομο στην κοινωνία και στα εμπόδια που αυτή δημιουργεί ή αναπαράγει, αναγνωρίζοντας ότι η αναπηρία δεν αποτελεί αποκλειστικά ατομικό χαρακτηριστικό, αλλά διαμορφώνεται και από το κοινωνικό περιβάλλον (Shamsabadipour, 2025).

Για τον λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η κατανόηση της αναπηρίας υπό το πρίσμα του κοινωνικού μοντέλου, το οποίο εστιάζει στις επιβλαβείς συνέπειες που επιφέρει η κυριαρχία της εξιδανικευμένης κανονικότητας στη ζωή των ατόμων με βλάβη (αισθητηριακή, κινητική, γνωστική ή ψυχοσυναισθηματική). Οι συνέπειες αυτές εκδηλώνονται μέσα από στερεότυπα και προκαταλήψεις, αλλά και μέσω των εμποδίων που ανακύπτουν στο φυσικό, ψηφιακό και κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και στις πολιτικές και τις πρακτικές που υιοθετούνται σε μια κοινωνία, περιορίζοντας την πρόσβαση, τη συμμετοχή και την ισότιμη ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Graham et al., 2023).

1.2 Ορισμοί και Θεωρητικά Μοντέλα της Αναπηρίας

1.2.1 Το Ατομικό ή Ιατρικό Μοντέλο Προσέγγισης της Αναπηρίας

Το ιατρικό μοντέλο αποτέλεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα την κυρίαρχη προσέγγιση της αναπηρίας. Σύμφωνα με αυτό, η αναπηρία αντιμετωπίζεται ως ατομικό πρόβλημα και μειονέκτημα, το οποίο αποτελεί άμεση συνέπεια μιας βιολογικής βλάβης ή παθολογικής κατάστασης. Στο πλαίσιο αυτό, η έμφαση δίνεται στη διάγνωση, στη θεραπεία και στην αποκατάσταση του ατόμου, με στόχο την επαναφορά του σε ένα «κανονικό» επίπεδο λειτουργικότητας (Goodley, 2017).

Η προσέγγιση αυτή έχει δεχθεί έντονη κριτική, καθώς επικεντρώνεται αποκλειστικά στο άτομο, παραβλέποντας τον καθοριστικό ρόλο των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και θεσμικών εμποδίων στη διαμόρφωση της εμπειρίας της αναπηρίας. Επιπλέον, συμβάλλει στην παθολογικοποίηση της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και στην αναπαραγωγή στερεοτύπων και στιγματιστικών αντιλήψεων απέναντι στα άτομα με αναπηρία (Oliver, 1990).

1.2.2 Το Κοινωνικό Μοντέλο Προσέγγισης της Αναπηρίας

Η υιοθέτηση του Κοινωνικού Μοντέλου της Αναπηρίας σηματοδότησε μια σημαντική θεωρητική μετατόπιση στον τρόπο κατανόησης της αναπηρίας. Το μοντέλο αυτό αναπτύχθηκε κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, στο πλαίσιο του κινήματος των ατόμων με αναπηρία και της ανάπτυξης του πεδίου των Σπουδών για την Αναπηρία, ως κριτική προσέγγιση απέναντι στο κυρίαρχο ιατρικό μοντέλο.

Σύμφωνα με το Κοινωνικό Μοντέλο της Αναπηρίας, η αναπηρία αποτελεί κοινωνική κατασκευή, η οποία προκύπτει κυρίως από τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η κοινωνία και όχι από τη βλάβη του ατόμου (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011). Η αναπηρία νοείται ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του ατόμου με βλάβη με ένα περιβάλλον που δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένο, ώστε να διασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή του σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής. Παράγοντες

όπως η έλλειψη προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον, οι κοινωνικές προκαταλήψεις, οι αρνητικές στάσεις και οι διακρίσεις, καθώς και οι εκπαιδευτικές και θεσμικές πρακτικές αποκλεισμού, συμβάλλουν στη δημιουργία και αναπαραγωγή της αναπηρίας ως κοινωνικού φαινομένου (Shakespeare & Watson, 2001). Η μετατόπιση που προτείνει το Κοινωνικό Μοντέλο, από την «αποκατάσταση» του ατόμου με βλάβη προς την άρση των κοινωνικών εμποδίων και την προώθηση της ένταξης-συμπερίληψης, αποτελεί καθοριστική τομή στον τρόπο κατανόησης της αναπηρίας, συνδέοντάς την άμεσα με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης (Lawson & Beckett, 2021).

1.3 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (United Nations, 2006), η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Νόμο 4074/2012, προάγει θεμελιώδεις αρχές που αναδεικνύουν ότι η διαμόρφωση ενταξιακών-συμπεριληπτικών κοινωνικών πολιτικών και πρακτικών υποστήριξης αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη διασφάλιση και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στις κοινότητες όπου ζουν. Οι βασικές αυτές αρχές είναι οι ακόλουθες:

- α. Σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στην αυτονομία, συμπεριλαμβανομένης και της ελευθερίας στη λήψη αποφάσεων.
- β. Ισότητα και μη διάκριση: Όλα τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με αναπηρία, είναι ίσα ενώπιον του νόμου. Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μορφής άμεσης ή έμμεσης διάκρισης λόγω της αναπηρίας και υπογραμμίζεται η ίση και αποτελεσματική νομική προστασία, καθώς και η παροχή κατάλληλων μέτρων και εύλογων προσαρμογών για την προώθηση της ουσιαστικής ισότιμης πρόσβασης και ενεργής κοινωνικής συμμετοχής.
- γ. Πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή και ένταξη-συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, εκπαιδευτικής και

- επαγγελματικής ζωής χωρίς εμπόδια ή αποκλεισμούς, σεβασμός στην ανθρώπινη ετερογένεια και αποδοχή των ατόμων με αναπηρία.
- δ. Ισότητα ευκαιριών: Διασφαλίζεται ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην εργασία καθώς και σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής.
- ε. Προσβασιμότητα: Περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν ισότιμη πρόσβαση σε χώρους, υπηρεσίες, πληροφορίες και τεχνολογίες χωρίς εμπόδια.
- στ. Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών: Αναγνωρίζεται η ανάγκη για ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής.
- ζ. Σεβασμός στις εξελισσόμενες ικανότητες των ατόμων με αναπηρία και της αναπηρικής τους ταυτότητας.

1.4 Ένταξη-συμπερίληψη και ισότητα των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030

Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών συνιστά ένα παγκόσμιο πλαίσιο κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής, το οποίο θεμελιώνεται στην αρχή ότι «κανείς δεν πρέπει να μείνει πίσω» (United Nations, 2015, p. 3, para. 4). Στο πλαίσιο αυτό, τα άτομα με αναπηρία αναγνωρίζονται ως μία από τις πληθυσμιακές ομάδες που αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές αποκλεισμού και ανισοτήτων και εντάσσονται ρητά στις στρατηγικές για την προώθηση της ισότητας, της ένταξης-συμπερίληψης. Η Ατζέντα 2030 αναγνωρίζει ότι η επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης προϋποθέτει τη διασφάλιση της πλήρους, ισότιμης και ουσιαστικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής.

Το όραμα αυτό συνδέεται άμεσα με τις γενικές αρχές της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (United Nations, 2006), όπως η ισότητα, η μη διάκριση, η προσβασιμότητα, καθώς και η πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία. Η Ατζέντα

2030 και η Σύμβαση συγκροτούν ένα ενιαίο πλαίσιο προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της βιώσιμης ανάπτυξης, στο οποίο η αναπηρία προσεγγίζεται όχι ως ατομικό έλλειμμα, αλλά ως ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότιμης συμμετοχής και άρσης των κοινωνικών και περιβαλλοντικών εμποδίων.

Συγκεκριμένα, ο Στόχος 4 της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, ο οποίος αφορά την ποιοτική εκπαίδευση, προωθεί τη διασφάλιση ισότιμης, χωρίς αποκλεισμούς και ποιοτικής εκπαίδευσης, καθώς και την παροχή ευκαιριών διά βίου μάθησης για όλους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία (United Nations, 2015). Ειδικότερα, δίνεται έμφαση στην άρση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και στην ανάπτυξη συμπεριληπτικών εκπαιδευτικών συστημάτων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να διασφαλίζεται η ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών και φοιτητών.

Παράλληλα, ο Στόχος 8 της Ατζέντας 2030, που αφορά την αξιοπρεπή εργασία και την οικονομική ανάπτυξη, προωθεί την πλήρη και παραγωγική απασχόληση, καθώς και την αξιοπρεπή εργασία για όλους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία (United Nations, 2015). Ειδικότερα, δίνεται έμφαση στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας, στην εξάλειψη των διακρίσεων και στην προώθηση εργασιακών συνθηκών που διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή και την επαγγελματική ένταξη των ατόμων με αναπηρία.

Επιπλέον, ο Στόχος 10 της Ατζέντας 2030, ο οποίος αφορά τη μείωση των ανισοτήτων, αποτελεί κεντρικό άξονα για την προώθηση της ισότητας και της κοινωνικής συμπερίληψης. Ειδικότερα, επιδιώκει τη μείωση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών ανισοτήτων, καθώς και τη διασφάλιση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων των ατόμων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας ή άλλων χαρακτηριστικών (United Nations, 2015). Στο πλαίσιο αυτό, η ενδυνάμωση και η ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία αναγνωρίζονται ως βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης.

Ο Στόχος 11 της Ατζέντας 2030, ο οποίος αφορά τις βιώσιμες πόλεις και κοινότητες, εστιάζει στη δημιουργία ασφαλών, βιώσιμων και προσβάσιμων αστικών

περιβαλλόντων, που διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτών στην κοινωνική ζωή (United Nations, 2015). Στο πλαίσιο αυτό, αναγνωρίζεται η σημασία της καθολικής προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον, στις μεταφορές, στους δημόσιους χώρους και στις βασικές υπηρεσίες, ώστε να αίρονται τα εμπόδια που περιορίζουν την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία.

Συνολικά, οι Στόχοι της Ατζέντας 2030 συγκροτούν ένα συνεκτικό πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης, το οποίο ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (United Nations, 2006) και ενισχύει τη μετάβαση από μια ιατροκεντρική προσέγγιση της αναπηρίας σε ένα κοινωνικό και δικαιωματικό μοντέλο. Μέσα από αυτή τη σύγκλιση, η ένταξη-συμπερίληψη και η ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία αναγνωρίζονται ως ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης και ισότητας, η προώθηση των οποίων προϋποθέτει τον μετασχηματισμό των πολιτικών, των θεσμών και των πρακτικών στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής μέριμνας και της οικονομίας, με στόχο την άρση των εμποδίων και τη διασφάλιση της πλήρους συμμετοχής όλων των πολιτών.

1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Το παρόν κεφάλαιο ανέδειξε τη σύνθετη και εξελισσόμενη φύση της αναπηρίας, η οποία έχει μεταβληθεί σημαντικά τόσο σε θεωρητικό όσο και σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Ειδικότερα, παρουσιάστηκε η μετάβαση από την παραδοσιακή ιατρική προσέγγιση, η οποία αντιμετώπιζε την αναπηρία ως ατομικό πρόβλημα που συνδέεται με τη βλάβη του ατόμου και εστίαζε κυρίως στη διάγνωση, τη θεραπεία και την αποκατάστασή του, προς το κοινωνικό και δικαιωματικό μοντέλο της αναπηρίας.

Το κοινωνικό μοντέλο μετατοπίζει το επίκεντρο της ανάλυσης από το άτομο στις κοινωνικές δομές, αναδεικνύοντας ότι η αναπηρία διαμορφώνεται μέσα από τα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και θεσμικά εμπόδια που περιορίζουν την ισότιμη συμμετοχή. Υπό αυτό το πρίσμα, η αναπηρία προσεγγίζεται ως ζήτημα κοινωνικής οργάνωσης και κοινωνικής δικαιοσύνης και όχι ως ατομική ανεπάρκεια.

Παράλληλα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (United Nations, 2006) και η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (United Nations, 2015) ενισχύουν μια δικαιωματική θεώρηση της αναπηρίας, δίνοντας έμφαση στην ισότητα, τη μη διάκριση, την προσβασιμότητα και την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, η ένταξη-συμπερίληψη και η ισότιμη συμμετοχή αναδεικνύονται ως θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την άσκηση των δικαιωμάτων τους και για την οικοδόμηση μιας δίκαιης και βιώσιμης κοινωνίας.

Στη βάση της συζήτησης για το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, τον σεβασμό της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, την αναγνώριση και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και την ένταξη-συμπερίληψη σε όλες τις κοινωνικές δομές, συμπεριλαμβανομένου του Πανεπιστημίου, καθίσταται αναγκαία η ανάπτυξη πρακτικών που προάγουν την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία. Στο πλαίσιο αυτό, προϋπόθεση αποτελεί η ουσιαστική κατανόηση της επίδρασης που ασκούν οι έκδηλες και άδηλες στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Στη συγκεκριμένη διάσταση επικεντρώνεται το κεφάλαιο που ακολουθεί.

Βιβλιογραφία

Adam, S., & Koutsoklenis, A. (2023). Who needs the social model of disability? *Frontiers in Sociology*, 8, 1305301. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1305301>

Goodley, D. (2017). *Disability studies: An interdisciplinary introduction* (2nd ed.). Sage.

Graham, L. J., Medhurst, M., Tancredi, H., Spandagou, I., & Walton, E. (2023). Fundamental concepts of inclusive education. In L. J. Graham (Ed.), *Inclusive Education for the 21st Century* (pp. 60–80). Routledge.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Πεδίο.

Lawson, A., & Beckett, A. E. (2021). The social and human rights models of disability: Towards a complementarity thesis. *The International Journal of Human Rights*, 25(2), 348–379. <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1783533>

Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement*. Red Globe Press London

Shakespeare, T., & Watson, N. (2001). The social model of disability: An outdated ideology? *Research in Social Science and Disability*, 2, 9-28.

[https://doi.org/10.1016/S1479-3547\(01\)80018-X](https://doi.org/10.1016/S1479-3547(01)80018-X)

Shamsabadipour, A. (2025). Disability Models: Societal Impacts and Policy Implications. In G. Bennett & E. Goodall (Eds.) *The Palgrave Encyclopedia of Disability*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-40858-8_409-1

United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

Κεφάλαιο 2 - Επίδραση Έκδηλων και Άδηλων Συμπεριφορών απέναντι στην Αναπηρία

2.1 Στερεότυπα και προκαταλήψεις

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις αποτελούν θεμελιώδεις έννοιες της κοινωνικής ψυχολογίας και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων και των συμπεριφορών απέναντι σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία.

Τα στερεότυπα συνιστούν κοινωνικές αναπαραστάσεις, δηλαδή οργανωμένα σύνολα γνώσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων που διαμορφώνονται γύρω από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Αποτελούν γνωστικές κατασκευές, οι οποίες αποκτούν έναν βαθμό «αντικειμενικότητας», καθώς γίνονται ευρέως αποδεκτές και αναπαράγονται μέσω των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, των θεσμών και του πολιτισμικού πλαισίου.

Τα στερεότυπα δεν είναι ουδέτερα. Αναδύονται και εξελίσσονται μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα, αντανakλώντας σχέσεις εξουσίας, πολιτισμικές αξίες και κοινωνικές ιεραρχίες. Παρότι λειτουργούν ως γνωστικοί μηχανισμοί που διευκολύνουν την κατηγοριοποίηση και την ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας, συμβάλλουν παράλληλα στη διατήρηση και αναπαραγωγή κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιληπτές και αντιμετωπίζονται οι διάφορες κοινωνικές ομάδες.

Παράλληλα, τα στερεότυπα επιτελούν και κανονιστική λειτουργία, καθώς επηρεάζουν τις προσδοκίες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ατόμων απέναντι στα μέλη άλλων κοινωνικών ομάδων. Ειδικότερα, στερεοτυπικές αντιλήψεις που συνδέουν την αναπηρία με την «ανικανότητα», την εξάρτηση ή τη μειωμένη ικανότητα συμμετοχής είναι δυνατόν να επηρεάσουν τις αλληλεπιδράσεις και τις πρακτικές που αναπτύσσονται σε εκπαιδευτικά, εργασιακά και ευρύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το στερεότυπο ότι οι

φοιτήτριες και οι φοιτητές με αναπηρία «δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των πανεπιστημιακών σπουδών», το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερες προσδοκίες, άνιση μεταχείριση και περιορισμό των ευκαιριών συμμετοχής τους στην ακαδημαϊκή ζωή.

Η προκατάληψη αναφέρεται σε μια στάση –συνήθως αρνητική– απέναντι στα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας, η οποία βασίζεται αποκλειστικά στην ένταξή τους σε αυτή και όχι στα ατομικά τους χαρακτηριστικά. Σε αντίθεση με τα στερεότυπα, τα οποία αποτελούν γνωστικές αναπαραστάσεις, η προκατάληψη εκφράζει τη συναισθηματική και αξιολογική διάσταση των στάσεων απέναντι σε μια κοινωνική ομάδα και μπορεί να οδηγήσει στην εκδήλωση διακριτικής μεταχείρισης και κοινωνικού αποκλεισμού.

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της προκατάληψης είναι η επιλεκτική επεξεργασία της πληροφορίας. Τα άτομα τείνουν να:

- δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις ήδη υπάρχουσες πεποιθήσεις τους,
- αγνοούν ή υποτιμούν πληροφορίες που τις αντικρούουν.

Ως αποτέλεσμα, οι προκαταλήψεις διατηρούνται και ενισχύονται, ακόμη και όταν υπάρχουν αντικειμενικά στοιχεία που τις διαψεύδουν.

Το φαινόμενο αυτό οδηγεί στην ενίσχυση και παγίωση των προκαταλήψεων, καθώς οι πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις ήδη υπάρχουσες πεποιθήσεις αποθηκεύονται ευκολότερα στη μνήμη και επηρεάζουν τις μελλοντικές κρίσεις και συμπεριφορές. Στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εσφαλμένη αντίληψη ότι οι ακαδημαϊκές επιτυχίες φοιτητριών και φοιτητών με αναπηρία οφείλονται σε «ευνοϊκή» ή «χαριστική» μεταχείριση μέσω των εύλογων προσαρμογών που τους παρέχονται και όχι στις πραγματικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητές τους. Η αντίληψη αυτή υποβαθμίζει τις προσπάθειες και τα επιτεύγματά τους, ενώ παράλληλα αναπαράγει στερεότυπα και προκαταλήψεις σχετικά με τις δυνατότητές τους.

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις δεν αναπτύσσονται μεμονωμένα, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα κοινωνικών αναπαραστάσεων. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν το πλαίσιο μέσα από το οποίο τα άτομα ερμηνεύουν την κοινωνική πραγματικότητα και αποδίδουν νόημα στις κοινωνικές κατηγορίες. Στην περίπτωση της αναπηρίας, οι αναπαραστάσεις αυτές διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο η αναπηρία γίνεται αντιληπτή, ερμηνεύεται και αξιολογείται από το κοινωνικό σύνολο. Όταν συνδέεται με αντιλήψεις αδυναμίας, εξάρτησης ή μειωμένης ικανότητας, αναπαράγονται στερεοτυπικές εικόνες που περιορίζουν την αναγνώριση των ατόμων με αναπηρία ως αυτόνομων και ισότιμων μελών της κοινωνίας. Οι κοινωνικές αυτές αναπαραστάσεις μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη προκαταλήψεων και, κατ' επέκταση, στην εκδήλωση διακριτικών συμπεριφορών στην πανεπιστημιακή κοινότητα, στον χώρο εργασίας και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Κατά συνέπεια, η κατανόηση και η αποδόμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων αποτελούν βασική προϋπόθεση για την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής και του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

2.2 Στάσεις και σημασία του λόγου

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται για την αναπηρία αποτελεί βασικό παράγοντα διαμόρφωσης των κοινωνικών στάσεων, καθώς αντανακλά, διαμορφώνει και αναπαράγει στερεότυπα, προκαταλήψεις και κοινωνικές αναπαραστάσεις σχετικά με τα άτομα με αναπηρία. Η επιλογή της ορολογίας αποτυπώνει τις υποκείμενες αντιλήψεις, αξίες και ιδεολογικές παραδοχές μιας κοινωνίας σχετικά με την αναπηρία. Συνεπώς, η συνεπής χρήση συμπεριληπτικής και δικαιωματικά προσανατολισμένης γλώσσας αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προώθηση της ισότητας και του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ιδίως σε εκπαιδευτικά και θεσμικά περιβάλλοντα.

Η ορολογία που χρησιμοποιείται για την αναπηρία χαρακτηρίζεται από έντονη δυναμική και συνεχή εξέλιξη, με αποτέλεσμα εκφράσεις που παλαιότερα

θεωρούνταν αποδεκτές να αξιολογούνται σήμερα ως στιγματιστικές. Η γλωσσική αυτή μετατόπιση αντανακλά τη μετάβαση από την ιατροκεντρική θεώρηση της αναπηρίας προς το κοινωνικό μοντέλο, το οποίο δίνει έμφαση στην άρση των κοινωνικών εμποδίων, στην προώθηση της ισότητας και στη διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία.

Ο τρόπος με τον οποίο ένα άτομο αντιλαμβάνεται την αναπηρία αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, στην οποία συνυπάρχουν γνωστικά, συναισθηματικά και συμπεριφορικά στοιχεία. Ωστόσο, οι δηλωμένες στάσεις δεν ταυτίζονται πάντοτε με τις πραγματικές συμπεριφορές. Έτσι, ένα άτομο μπορεί να εκφράζει λεκτικά θετικές στάσεις απέναντι στην ένταξη-συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία, αλλά στην πράξη να υιοθετεί συμπεριφορές που οδηγούν στον αποκλεισμό τους. Παρόλα αυτά, η γλώσσα παραμένει βασικό μέσο έκφρασης και αναπαραγωγής των κοινωνικών στάσεων, καθώς μέσω αυτής αποκαλύπτονται, αλλά και ενισχύονται, τόσο οι προκαταλήψεις όσο και οι θετικές αντιλήψεις απέναντι στην αναπηρία.

Τέλος, οι αρνητικές στάσεις απέναντι στην αναπηρία δεν περιορίζονται στο επίπεδο των αντιλήψεων, αλλά έχουν ουσιαστικές κοινωνικές συνέπειες. Συμβάλλουν στη διατήρηση και αναπαραγωγή φαινομένων αποκλεισμού, διακρίσεων και άνισης μεταχείρισης, περιορίζοντας την πρόσβαση και την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε βασικούς τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως η εκπαίδευση και η εργασία. Για τον λόγο αυτό, η καλλιέργεια θετικών στάσεων, η αποδόμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, καθώς και η συνεπής χρήση συμπεριληπτικής και δικαιωματικά προσανατολισμένης γλώσσας, αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την προώθηση της ισότητας, της συμπερίληψης και του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

2.3 Αποσαφήνιση Εννοιών

Ισότητα

Η πραγματική ισότητα διαφέρει ουσιαστικά από την ομοιόμορφη μεταχείριση, καθώς δεν προϋποθέτει την αντιμετώπιση όλων των ανθρώπων με τον ίδιο ακριβώς

τρόπο. Αντίθετα, αποσκοπεί στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών και ουσιαστικής συμμετοχής για όλους, αναγνωρίζοντας ότι οι διαφορετικές ανάγκες απαιτούν διαφορετικά μέσα υποστήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, η ισότητα προϋποθέτει τη διαμόρφωση δίκαιων και συμπεριληπτικών πολιτικών, οι οποίες δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε κάθε άτομο να μπορεί να συμμετέχει ισότιμα και ενεργά στην κοινωνική ζωή.

Εννοιολογικά δίπολα

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται τόσο στον θεσμικό και πολιτικό λόγο όσο και στην καθημερινή επικοινωνία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών αντιλήψεων και, κατ' επέκταση, στην άρση των προκαταλήψεων και των διακρίσεων απέναντι στα άτομα με αναπηρία. Η βραδύτητα με την οποία υιοθετούνται και εδραιώνονται οι σύγχρονες προσεγγίσεις δεν οφείλεται αποκλειστικά στη φυσική κοινωνική αδράνεια, αλλά συνδέεται και με τη διατήρηση όρων και εννοιών που προέρχονται από παλαιότερα μοντέλα προσέγγισης της αναπηρίας. Ενδεικτικά, όταν έννοιες όπως η «φιλανθρωπία» ή η «ενσωμάτωση» χρησιμοποιούνται ως κυρίαρχο πλαίσιο κατανόησης της αναπηρίας, είναι δυνατόν να αναπαράγουν αντιλήψεις που δεν συνάδουν με το κοινωνικό μοντέλο. Για τον λόγο αυτό, η κριτική προσέγγιση και η αποδόμηση τέτοιων εννοιολογικών πλαισίων κρίνονται αναγκαίες για την προώθηση της ισότητας και του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Ένταξη-συμπερίληψη αντί ενσωμάτωσης

Ο όρος «ένταξη-συμπερίληψη» (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011) (inclusion) διαφοροποιείται από τον όρο «ενσωμάτωση» (integration). Η έννοια της «ενσωμάτωσης» αναφέρεται κυρίως στην προσαρμογή του ατόμου στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος, με στόχο την αφομοίωσή του στα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα. Αντίθετα, η «ένταξη-συμπερίληψη» αποτελεί μια δυναμική διαδικασία αλλαγής και προσαρμογής των κοινωνικών συστημάτων (συμπεριλαμβανομένου και του εκπαιδευτικού συστήματος) ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και στις

προτιμήσεις όλων των πολιτών ανεξαρτήτως αναπηρίας, φύλου, θρησκείας, εθνικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού ή άλλων χαρακτηριστικών, με στόχο τη διασφάλιση ισότιμων ευκαιριών συμμετοχής και ουσιαστικών συμμετοχικών εμπειριών.

Ανθρώπινη ετερογένεια έναντι της διάκρισης μεταξύ «ικανού» και «μη ικανού» ανθρώπου.

Η έννοια της ανθρώπινης ετερογένειας αναγνωρίζει και αποδέχεται την ποικιλομορφία ως εγγενές χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους. Αντίθετα, η διάκριση μεταξύ «ικανού» και «μη ικανού» ατόμου εδράζεται στην ιδεολογία της εξιδανικευμένης κανονικότητας, η οποία προβάλλει ένα συγκεκριμένο πρότυπο ανθρώπινης λειτουργικότητας ως το μοναδικό «φυσιολογικό» ή επιθυμητό. Στο πλαίσιο αυτό, η ανθρώπινη ετερογένεια αντιμετωπίζεται ως απόκλιση από τον κανόνα και ερμηνεύεται ως έλλειμμα ή ανεπάρκεια (Graham et al., 2023). Η μετάβαση προς μια δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας προϋποθέτει την αποδόμηση αυτού του διπόλου και την αναγνώριση της αναπηρίας ως έκφανσης της ανθρώπινης ποικιλομορφίας.

Κοινωνική δικαιοσύνη έναντι εράνων, φιλανθρωπίας και αποκλεισμού

Οι έρανοι και η φιλανθρωπία αποτελούν ευκαιριακές ενέργειες που επιδιώκουν την κάλυψη αναγκών οι οποίες δεν ικανοποιούνται από το κράτος και τις πολιτικές κοινωνικής μέριμνας. Η φιλανθρωπία έχει δεχθεί έντονη κριτική, καθώς βασίζεται σε ρητορικές «αγάπης», «οίκτου» και ελεημοσύνης, οι οποίες αναπαράγουν ελλειμματικές αναπαραστάσεις της αναπηρίας και παρουσιάζουν τα άτομα με αναπηρία ως παθητικούς αποδέκτες βοήθειας και υπερβολικά εξαρτημένα από την καλή θέληση των άλλων (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011). Οι αντιλήψεις και οι πρακτικές αυτές έρχονται σε αντίθεση με το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, καθώς ενισχύουν σχέσεις εξάρτησης και πατερναλισμού, μεταθέτουν την ευθύνη από την οργανωμένη πολιτεία στην ιδιωτική πρωτοβουλία και αντιμετωπίζουν την

πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά όχι ως κατοχυρωμένο ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά ως αντικείμενο φιλανθρωπίας.

2.4 Ενταξιακή- Συμπεριληπτική Ορολογία

Η Σημασία της Γλώσσας

Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε δεν αποτελεί μια ουδέτερη επιλογή λέξεων, αλλά βασικό μέσο μέσω του οποίου διαμορφώνονται οι κοινωνικές αντιλήψεις, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η ισότητα και η κοινωνική ένταξη- συμπερίληψη. Στο πλαίσιο μιας ακαδημαϊκής κοινότητας που προάγει την ισότιμη πρόσβαση και τη συμπερίληψη σε όλες τις εκπαιδευτικές, ερευνητικές, κοινωνικές και διοικητικές διεργασίες, η χρήση κατάλληλης ορολογίας συμβάλλει στην άρση του στίγματος, στην αποδόμηση των στερεοτύπων και στην προώθηση μιας κουλτούρας σεβασμού, ισότητας και ουσιαστικής συμμετοχής για όλα τα μέλη της.

Η μετάβαση από το ιατρικό μοντέλο, το οποίο αντιλαμβάνεται την αναπηρία κυρίως ως ατομικό «πρόβλημα», προς το κοινωνικό μοντέλο, το οποίο την προσεγγίζει ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του ατόμου με κοινωνικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά εμπόδια, προϋποθέτει την εγκατάλειψη στιγματιστικών εκφράσεων και την υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας.

Λανθασμένες Ορολογίες και η Προβληματική τους

Στην καθημερινή επικοινωνία χρησιμοποιούνται συχνά όροι και εκφράσεις που, παρότι δεν υιοθετούνται πάντοτε με πρόθεση προσβολής ή υποτίμησης, συμβάλλουν στην αναπαραγωγή στερεοτύπων, προκαταλήψεων και διακρίσεων απέναντι στα άτομα με αναπηρία.

1. Ο όρος «άτομα με ειδικές ανάγκες», παρότι χρησιμοποιήθηκε ευρέως στο παρελθόν, θεωρείται πλέον προβληματικός, καθώς υποδηλώνει ότι οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία είναι «ειδικές» και όχι κοινές ανθρώπινες ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα.

2. Αντίστοιχα, ο όρος **«κωφάλαλο»** άτομο είναι τεχνικά λανθασμένος, καθώς οι κωφοί άνθρωποι έχουν φωνή και η νοηματική είναι μια πλήρης γλώσσα.
3. Η φράση άτομο **«καθελωμένο σε αναπηρικό αμαξίδιο»** αποδίδει παθητικότητα και περιορισμό στο άτομο, ενώ στην πραγματικότητα το αμαξίδιο είναι ένα μέσο αυτονομίας, μετακίνησης και συμμετοχής.
4. Εκφράσεις όπως **«πάσχει από...»** ή **«είναι θύμα της...»** καλλιεργούν τον οίκτο, υπονοώντας ότι η ζωή με αναπηρία ταυτίζεται με μια διαρκή κατάσταση δυστυχίας.
5. Όροι όπως **«μογγόλος»** ή **«καθυστερημένος»** αποτελούν υποτιμητικούς και στιγματιστικούς χαρακτηρισμούς, οι οποίοι συνδέονται με παλαιότερες αντιλήψεις που αντιμετώπιζαν την αναπηρία ως ελάττωμα.
6. Ο όρος **«άτομο με ειδικές ικανότητες»** αποτελεί έναν ευφημισμό που επιχειρεί να αντικαταστήσει τον όρο «αναπηρία». Η χρήση του έχει δεχθεί κριτική από την αναπηρική κοινότητα, καθώς αποφεύγει την άμεση αναφορά στην αναπηρία, αντιμετωπίζοντάς την ως χαρακτηριστικό που πρέπει να αποσιωπάται ή να ωραιοποιείται.
7. Η χρήση του όρου **«φυσιολογικό»** άτομο για τον γενικό πληθυσμό τοποθετεί αυτόματα τα άτομα με αναπηρία στην κατηγορία του «μη φυσιολογικού», δημιουργώντας ένα προβληματικό δίπολο.
8. Χαρακτηρισμοί όπως **«τρελός»** ή **«σχιζοφρενής»** (ειδικά όταν χρησιμοποιούνται ως βρισιές) στιγματίζουν την ψυχική υγεία και μειώνουν την προσωπικότητα του ατόμου σε μια διάγνωση.
9. Ο όρος **«ανίκανος»** φέρουν το βάρος της ιστορικής περιθωριοποίησης και αναπαράγουν αντιλήψεις αχρηστίας και κοινωνικής απαξίωσης. Η ταύτιση του ατόμου με την πάθησή του (π.χ. **«ο παραπληγικός»**, **«ο τυφλός»**) εξαφανίζει τον άνθρωπο πίσω από τη διάγνωση, μετατρέποντας μια ιδιότητα σε μοναδική ταυτότητα.

Η σύγχρονη ορολογία βασίζεται στην αρχή ότι η αναπηρία αποτελεί ένα από τα πολλά χαρακτηριστικά της ταυτότητας ενός ατόμου και όχι το στοιχείο που το ορίζει ή το προσδιορίζει αποκλειστικά.

Στο ελληνικό πλαίσιο προκρίνεται ο όρος **«άτομο με αναπηρία»**, καθώς αποτυπώνει την αρχή ότι η αναπηρία αποτελεί ένα μόνο από τα πολλά χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ταυτότητα ενός ανθρώπου.

Για την Κοινότητα των Κωφών, οι όροι **«Κωφός»** ή **«Βαρήκοος»** είναι οι μόνοι αποδεκτοί, καθώς αναγνωρίζουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. (Σημείωση: Ο όρος κώφωση αναφέρεται σε ένα άτομο που έχει ολική απώλεια ακοής ενώ ο όρος βαρηκοΐα αναφέρεται σε ένα άτομο που έχει μερική απώλεια ακοής σε ένα εύρος από ελαφριά ως σοβαρή.)

Αντί για τον όρο **«άτομο σε καροτσάκι»** ή **«άτομο καθηλωμένο σε καροτσάκι»**, μιλάμε για **«χρήστη ή χρήστρια αναπηρικού αμαξιδίου»**, εστιάζοντας στην αυτονομία του ατόμου που προωθείται μέσω της χρήσης της εν λόγω υποστηρικτικής τεχνολογίας.

Στην περίπτωση της όρασης, χρησιμοποιούμε τον όρο **«άτομο με οπτική αναπηρία»**. Στον τομέα της ψυχικής υγείας αναφερόμαστε σε **«άτομα με ψυχική αναπηρία»**.

Όταν θέλουμε να αναφερθούμε σε ανθρώπους χωρίς αναπηρία, χρησιμοποιούμε τον όρο **«άτομο χωρίς αναπηρία»**.

Τέλος, ο όρος **«νευροδιαφορετικότητα ή νευροποικιλομορφία»** κερδίζει έδαφος για να περιγράψει τον αυτισμό ή τη Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ), αντανακλώντας τους πολλαπλούς τρόπους λειτουργίας του ανθρώπινου εγκεφάλου και όχι δυσλειτουργίες.

«Κωφός» ή «κωφός»; Γλώσσα, ταυτότητα και κοινότητα

Η διάκριση μεταξύ των όρων «κωφός» και «Κωφός» δεν είναι απλώς γλωσσική, αλλά αποτυπώνει διαφορετικές προσεγγίσεις της αναπηρίας και της ταυτότητας. Ο όρος «κωφός» (με μικρό κ) χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει την απώλεια ακοής ως βιολογική ή ιατρική κατάσταση. Αντίθετα, ο όρος «Κωφός» (με κεφαλαίο Κ) αναφέρεται σε άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη της Κοινότητας των Κωφών, μιας γλωσσικής και πολιτισμικής μειονότητας με κοινά χαρακτηριστικά, όπως η χρήση της νοηματικής γλώσσας και η συμμετοχή σε κοινές κοινωνικές πρακτικές.

Η Κοινότητα των Κωφών συγκροτείται γύρω από τη νοηματική γλώσσα, η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο επικοινωνίας αλλά και πολιτισμικής ταυτότητας. Η ένταξη στην κοινότητα αυτή δεν καθορίζεται αποκλειστικά από τον βαθμό απώλειας ακοής, αλλά κυρίως από τη γνώση και χρήση της νοηματικής γλώσσας, καθώς και από τον σεβασμό και την αποδοχή της κουλτούρας των Κωφών.

Ένα άτομο μπορεί να γίνει μέλος της Κοινότητας των Κωφών με διαφορετικούς τρόπους. Μπορεί να έχει γεννηθεί σε οικογένεια Κωφών, όπου η νοηματική γλώσσα αποτελεί την πρώτη γλώσσα επικοινωνίας, ανεξάρτητα από το αν το ίδιο είναι κωφό ή ακούον. Εναλλακτικά, μπορεί να είναι άτομο με απώλεια ακοής που γεννήθηκε σε ακούουσα οικογένεια, αλλά αναζητά την επαφή με άλλους Κωφούς για λόγους κοινωνικοποίησης και ταυτότητας. Σε πολλές περιπτώσεις, η ένταξη στην κοινότητα αποτελεί συνειδητή επιλογή σε μεταγενέστερο στάδιο της ζωής, όταν το άτομο επιδιώκει να συνδεθεί με ανθρώπους που μοιράζονται κοινή γλώσσα, εμπειρίες και στόχους.

Επιπλέον, η Κοινότητα των Κωφών είναι ανοιχτή και σε ακούοντα άτομα, υπό την προϋπόθεση ότι επιδεικνύουν ουσιαστικό ενδιαφέρον, γνώση της νοηματικής γλώσσας και σεβασμό προς την κουλτούρα και τις αξίες της. Αυτό αναδεικνύει τον κοινωνικό και πολιτισμικό χαρακτήρα της κοινότητας, ο οποίος υπερβαίνει τα στενά βιολογικά κριτήρια.

Κανόνες συμπεριφοράς στην Κοινότητα των Κωφών

Η επικοινωνία στην Κοινότητα των Κωφών διέπεται από συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι συνδέονται άμεσα με τη φύση της οπτικο-κινητικής επικοινωνίας. Η κατανόηση αυτών των κανόνων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη διευκόλυνση της αλληλεπίδρασης και την αποφυγή παρεξηγήσεων.

Ένας βασικός τρόπος προσέγγισης της προσοχής είναι το άγγιγμα, το οποίο θεωρείται αποδεκτό και λειτουργικό μέσο επικοινωνίας, σε αντίθεση με τις ακούουσες κοινότητες όπου μπορεί να θεωρηθεί παρεμβατικό. Επιπλέον, η απόκτηση σειράς σε μια συνομιλία επιτυγχάνεται με οπτικά ή κινητικά σήματα, όπως η κίνηση του χεριού ή η οπτική επαφή, καθώς η επικοινωνία δεν βασίζεται στον ήχο.

Το «πιάσιμο» ή η ήπια διακοπή των χεριών ενός συνομιλητή μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να δοθεί ή να ζητηθεί ο λόγος, χωρίς να θεωρείται αγενές. Ο φωτισμός του χώρου είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς η ορατότητα επηρεάζει άμεσα την κατανόηση της νοηματικής γλώσσας και των εκφράσεων του προσώπου.

Τέλος, η αποχώρηση από μια συνομιλία ή έναν χώρο συχνά γίνεται με πιο «ορατό» και παρατεταμένο τρόπο σε σχέση με τις ακούουσες κοινότητες, καθώς απαιτείται η ολοκλήρωση της επικοινωνίας μέσω της νοηματικής και η διατήρηση της κοινωνικής επαφής.

Βιβλιογραφία

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Πεδίο.

Graham, L. J., Medhurst, M., Tancredi, H., Spandagou, I., & Walton, E. (2023). Fundamental concepts of inclusive education. In L. J. Graham (Ed.), *Inclusive Education for the 21st Century* (pp. 60–80). Routledge.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ενταξιακές- Συμπεριληπτικές

Πρακτικές

3.1 Σκοπός και λογική του κεφαλαίου

Το παρόν κεφάλαιο λειτουργεί ως πρακτικός οδηγός για τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, με στόχο τη μετατροπή των αρχών της ισότητας, της προσβασιμότητας και της ένταξης-συμπερίληψης σε καθημερινές πρακτικές. Δεν επαναλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο της αναπηρίας, αλλά εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο μπορούν να οργανωθούν η διδασκαλία, η αξιολόγηση, η διοικητική υποστήριξη, η ψηφιακή επικοινωνία και η φυσική προσβασιμότητα στο πανεπιστήμιο, ώστε οι φοιτήτριες και οι φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να συμμετέχουν ισότιμα σε όλες τις πτυχές της ακαδημαϊκής ζωής.

Η ενταξιακή-συμπεριληπτική προσέγγιση δεν περιορίζεται στην παροχή υποστήριξης όταν προκύπτει ένα πρόβλημα. Αντίθετα, προϋποθέτει προληπτικό σχεδιασμό, συνεργασία με τη Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης, σεβασμό της αυτονομίας των φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία, καθώς και συνεχή αναγνώριση και άρση των εμποδίων που δημιουργούνται από το ίδιο το ακαδημαϊκό περιβάλλον. Η πρακτική εφαρμογή της ένταξης-συμπερίληψης αφορά όλα τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, με προτεραιότητα στις φοιτήτριες και στους φοιτητές με αναπηρία, οι οποίοι αλληλεπιδρούν με τα μέλη της Μονάδας Ισότητας Πρόσβασης, το διδακτικό, διοικητικό, τεχνικό και λοιπό προσωπικό, καθώς και με τις συμφοιτήτριες και τους συμφοιτητές τους.

3.2 Αιτιολόγηση της αλλαγής του παραδείγματος στο Πανεπιστήμιο

Η αλλαγή του παραδείγματος στην ανώτατη εκπαίδευση βασίζεται στη μετάβαση από μια αποσπασματική και ατομοκεντρική διαχείριση της αναπηρίας σε μια θεσμική, δικαιωματική και προληπτική πολιτική ισότητας πρόσβασης. Η Σύμβαση

για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αναγνωρίζει την εκπαίδευση ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο πρέπει να διασφαλίζεται χωρίς διακρίσεις και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών. Επιπλέον, το Γενικό Σχόλιο αρ. 4 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία διευκρινίζει ότι η ενταξιακή-συμπεριληπτική εκπαίδευση προϋποθέτει τον μετασχηματισμό της κουλτούρας, των πολιτικών και των πρακτικών όλων των εκπαιδευτικών περιβαλλόντων (United Nations, 2016). Κατά συνέπεια, η διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση δεν εξαντλείται στην παροχή επιμέρους διευκολύνσεων ή υποστηρικτικών μέτρων προς συγκεκριμένες ομάδες φοιτητριών και φοιτητών, αλλά απαιτεί συστημικές παρεμβάσεις που αίρουν τα εμπόδια συμμετοχής και διαμορφώνουν ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον προσβάσιμο και ισότιμο για όλες και όλους.

Τα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις εμπειρίες των φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία στην ανώτατη εκπαίδευση επιβεβαιώνουν ότι τα εμπόδια αυτά εξακολουθούν να επηρεάζουν ουσιαστικά τη δυνατότητά τους να συμμετέχουν ισότιμα στην πανεπιστημιακή ζωή. Μεταξύ των συχνότερων προκλήσεων συγκαταλέγονται η περιορισμένη προσβασιμότητα των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων, η έλλειψη προσβάσιμου εκπαιδευτικού υλικού και οι δυσχέρειες μετακίνησης εντός και εκτός του πανεπιστημιακού χώρου (Fernández-Batanero et al., 2022). Επιπλέον, πολλές φοιτήτριες και πολλοί φοιτητές δεν λαμβάνουν πάντοτε τις απαραίτητες εύλογες προσαρμογές ή την κατάλληλη υποστήριξη από τις υπηρεσίες των ιδρυμάτων, γεγονός που περιορίζει την πλήρη και ουσιαστική συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Παράλληλα, η διεθνής βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι φοιτήτριες και οι φοιτητές με αναπηρία βιώνουν συχνά κοινωνική απομόνωση και περιορισμένη συμμετοχή στην κοινωνική και φοιτητική ζωή του πανεπιστημίου. Οι δυσκολίες αυτές συνδέονται με αρνητικές στάσεις, στερεότυπα και χαμηλές προσδοκίες που διαμορφώνονται στο εκπαιδευτικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, επηρεάζοντας αρνητικά τόσο την αίσθηση του ανήκειν όσο και τη συνολική φοιτητική εμπειρία (Sachs & Schreuer, 2011). Επιπλέον, η ελλιπής ενημέρωση

σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης, τις εύλογες προσαρμογές και τα δικαιώματα των φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα που περιορίζει την πλήρη και ουσιαστική συμμετοχή τους στην πανεπιστημιακή κοινότητα (Kuriakose & Amaresha, 2024).

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται και στις εμπειρίες των φοιτητριών και των φοιτητών με μη εμφανείς αναπηρίες ή χρόνια ζητήματα υγείας. Η κόπωση, ο χρόνιος πόνος, οι διακυμάνσεις στη λειτουργικότητα, οι συχνές ιατρικές υποχρεώσεις και το άγχος που συνοδεύει την αποκάλυψη της κατάστασής τους μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την παρακολούθηση των μαθημάτων, τη συμμετοχή στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, την τήρηση των προθεσμιών και την απόδοσή τους στις εξετάσεις. Για τον λόγο αυτό, η παροχή υποστήριξης δεν θα πρέπει να βασίζεται στην ορατότητα της αναπηρίας, αλλά στα τεκμηριωμένα εμπόδια πρόσβασης και συμμετοχής που αντιμετωπίζει κάθε φοιτήτρια και κάθε φοιτητής (Bartolo et al., 2023· Hamilton et al., 2023).

Η αξιολόγηση της Ελλάδας από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία ανέδειξε μια σειρά από ζητήματα που επηρεάζουν την άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής τους στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα ευρήματα της Επιτροπής, εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικά εμπόδια που περιορίζουν την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή. Τα εμπόδια αυτά αφορούν, μεταξύ άλλων, τη φυσική προσβασιμότητα, τις μεταφορές, την πρόσβαση στην πληροφορία και στις ψηφιακές υπηρεσίες, καθώς και τη διαθεσιμότητα κατάλληλων υπηρεσιών υποστήριξης (United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2019). Παράλληλα, η ίδια έκθεση επισημαίνει ότι το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο εξακολουθεί, σε αρκετές περιπτώσεις, να αντανακλά μια ιατροκεντρική προσέγγιση της αναπηρίας, με έμφαση στη διάγνωση και στην υιοθέτηση θεραπευτικών και διαχωριστικών πρακτικών, ιδίως στον τομέα της εκπαίδευσης, μέσω της διατήρησης δομών και πολιτικών που βασίζονται στη λογική της ειδικής εκπαίδευσης, αλλά και σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Σε απάντηση των προκλήσεων αυτών, ο Νόμος 4957/2022 εισήγαγε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για την προώθηση της ισότιμης πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση, προβλέποντας τη σύσταση Μονάδων Ισότιμης Πρόσβασης σε όλα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Οι Μονάδες αυτές έχουν ως βασική αποστολή τον σχεδιασμό, τον συντονισμό και την υλοποίηση πολιτικών ισότιμης πρόσβασης και συμπερίληψης, την παροχή εύλογων προσαρμογών, τη βελτίωση της φυσικής και ψηφιακής προσβασιμότητας, καθώς και την υποστήριξη της πλήρους και ισότιμης συμμετοχής των φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλες τις πτυχές της ακαδημαϊκής και κοινωνικής ζωής του πανεπιστημίου (Ν. 4957/2022). Με τον τρόπο αυτό, η ευθύνη για τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης μετατοπίζεται από την ατομική προσπάθεια των φοιτητριών και των φοιτητών στη θεσμική υποχρέωση του ίδιου του πανεπιστημίου να διαμορφώνει ένα προσβάσιμο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Στο πλαίσιο αυτό, το Πανεπιστήμιο Πατρών ανέπτυξε το Σχέδιο Δράσης για την Ισότιμη Πρόσβαση, το οποίο αποτελεί το βασικό εργαλείο σχεδιασμού, εφαρμογής και συντονισμού των πολιτικών ισότιμης πρόσβασης του Ιδρύματος. Στόχος του είναι η άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και η διαμόρφωση ενός προσβάσιμου και ενταξιακού-συμπεριληπτικού ακαδημαϊκού περιβάλλοντος, μέσα από την ανάπτυξη παρεμβάσεων που οργανώνονται γύρω από πέντε αλληλένδετους άξονες:

Άξονας 1. Οργανωσιακή διαχείριση για την προώθηση της ισότιμης πρόσβασης.

Άξονας 2. Πρόσβαση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον και στα μέσα μετακίνησης.

Άξονας 3. Ψηφιακή προσβασιμότητα και πληροφόρηση.

Άξονας 4. Ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή στις ακαδημαϊκές διεργασίες και στις μεταβάσεις.

Άξονας 5. Ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή στην κοινωνική ζωή εντός και εκτός πανεπιστημίου (Πανεπιστήμιο Πατρών, 2025).

3.3. Καθολικές προσεγγίσεις και εύλογες προσαρμογές

3.3.1 Καθολικός Σχεδιασμός

Ο Καθολικός Σχεδιασμός αναφέρεται στον εκ των προτέρων σχεδιασμό προϊόντων, περιβαλλόντων, υπηρεσιών, διαδικασιών και εκπαιδευτικών υλικών, ώστε να είναι προσβάσιμα και χρησιμοποιήσιμα από το ευρύτερο δυνατό φάσμα ατόμων, χωρίς να απαιτούνται εκ των υστέρων προσαρμογές ή εξειδικευμένες λύσεις. Στο πανεπιστημιακό περιβάλλον, η προσέγγιση αυτή σημαίνει ότι η προσβασιμότητα ενσωματώνεται εξ αρχής στον σχεδιασμό των εκπαιδευτικών, διοικητικών και κοινωνικών λειτουργιών του Ιδρύματος. Ενδεικτικά, αυτό αφορά την επιλογή των αιθουσών διδασκαλίας, τη δημιουργία προσβάσιμων εγγράφων και ψηφιακού υλικού, τη σαφή διατύπωση οδηγιών, τον σχεδιασμό των μαθημάτων, την ψηφιακή επικοινωνία και τη διοργάνωση εκδηλώσεων.

Πιο συγκεκριμένα, η ενταξιακή-συμπεριληπτική εκπαίδευση προϋποθέτει αλλαγές και προσαρμογές στο περιεχόμενο, στις διδακτικές μεθόδους, στις παιδαγωγικές προσεγγίσεις, στις δομές και στις στρατηγικές της εκπαίδευσης, με στόχο την άρση των εμποδίων που περιορίζουν τη συμμετοχή των φοιτητριών και των φοιτητών. Σκοπός των αλλαγών αυτών είναι η παροχή ισότιμων και ουσιαστικά συμμετοχικών μαθησιακών εμπειριών, καθώς και η διαμόρφωση εκπαιδευτικών περιβαλλόντων που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και τις προτιμήσεις όλων των φοιτητριών και των φοιτητών (United Nations, 2016). Στο πλαίσιο αυτό, ο προγραμματισμός και ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών περιβαλλόντων που λαμβάνουν εξ αρχής υπόψη το πλήρες φάσμα της ανθρώπινης ποικιλομορφίας –συμπεριλαμβανομένης της κινητικής, της αισθητηριακής και της γνωστικής ποικιλομορφίας– αποτελούν βασική προϋπόθεση για την προώθηση της πρόσβασης και της ισότιμης συμμετοχής.

Ο Καθολικός Σχεδιασμός, σε συνδυασμό με τον Καθολικό Σχεδιασμό για τη Μάθηση, ο οποίος παρουσιάζεται στη συνέχεια, αποτελούν δύο

αλληλοσυμπληρούμενα εννοιολογικά πλαίσια που προάγουν τον σχεδιασμό προσβάσιμων και συμπεριληπτικών περιβαλλόντων. Ειδικότερα, επιτρέπουν την παροχή πολλαπλών μέσων εμπλοκής, αναπαράστασης, δράσης και έκφρασης, συμβάλλοντας στη δημιουργία μιας πανεπιστημιακής κοινότητας που ανταποκρίνεται στην ανθρώπινη ποικιλομορφία και προάγει την ισότιμη συμμετοχή όλων των μελών της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του Καθολικού Σχεδιασμού στο φυσικό περιβάλλον αποτελεί η πρόβλεψη κεκλιμένων επιπέδων ήδη από το στάδιο του σχεδιασμού των κτιρίων, αντί της εκ των υστέρων προσθήκης βοηθητικών ή προσωρινών κατασκευών. Η πρακτική αυτή αφορά τους χώρους όπου πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές, διοικητικές, ερευνητικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, καθώς και τις φοιτητικές εστίες, και συμβάλλει στη δημιουργία ενός αισθητικά ενιαίου, λειτουργικού και προσβάσιμου περιβάλλοντος (Baglieri & Shapiro, 2017). Παράλληλα, διευκολύνει τη χρήση των χώρων από ένα ευρύ φάσμα χρηστών και χρηστριών, όπως άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο ή άλλα βοηθήματα κινητικότητας και προσανατολισμού, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, γονείς που μετακινούνται με παιδικό καρότσι, καθώς και κάθε άλλο μέλος της πανεπιστημιακής κοινότητας που ωφελείται από ένα περισσότερο λειτουργικό και προσβάσιμο περιβάλλον.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι επτά βασικές αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού, οι οποίες αποτελούν το πλαίσιο αξιολόγησης του βαθμού στον οποίο τα περιβάλλοντα, οι υποδομές και οι υπηρεσίες μιας κοινότητας, και, κατ' επέκταση, ενός πανεπιστημίου, μπορούν να χαρακτηριστούν ως καθολικά προσβάσιμα.

- η. Ισότιμη χρήση
- θ. Παροχή ίδιων μέσων χρήσης για όλους/ες τους/ις χρήστες/ριες: πανομοιότυπα όποτε είναι δυνατόν, ισοδύναμο όταν όχι.
- ι. Αποφυγή του διαχωρισμού ή στιγματισμού κάθε χρήστη/ριας.
- ια. Διαθεσιμότητα πληροφοριών για το απόρρητο, την ασφάλεια και τη σιγουριά προς όλους/ες τους/ις χρήστες/ριες.
- ιβ. Ελκυστικός σχεδιασμός για όλους/ες τους/ις χρήστες/ριες.

- ιγ. Ευέλικτη χρήση
- ιδ. Παροχή επιλογών στις μεθόδους χρήσης.
- ιε. Παροχή δυνατοτήτων πρόσβασης και χρήσης είτε για δεξιόχειρα είτε για αριστερόχειρα άτομα.
- ιστ. Διευκόλυνση της ακρίβειας και της ορθοπραξίας για κάθε χρήστη/ρια.
- ιζ. Προσαρμογές με βάση το ρυθμό κάθε χρήστη/ριας.
- ιη. Απλότητα ή/και διαισθητική σκέψη
- ιθ. Εξάλειψη της περιττής πολυπλοκότητας.
- κ. Συνέπεια με τις προσδοκίες και τη διαίσθηση των χρηστών/ριων.
- κα. Προσφορά ενός ευρέως φάσματος γνώσεων γραμματισμού και γλωσσικών δεξιοτήτων.
- κβ. Οργάνωση της πληροφορίας σύμφωνα με τη σημασία τους.
- κγ. Παροχή αποτελεσματικής προτροπής και ανατροφοδότησης κατά τη διάρκεια και μετά την ολοκλήρωση της εργασίας.
- κδ. Παρουσίαση των πληροφοριών με τρόπους που προωθούν την αντίληψη
- κε. Χρήση διαφορετικών τρόπων (εικονιστική, λεκτική, απτική) για παρουσίαση βασικών πληροφοριών.
- κστ. Παροχή επαρκούς αντίθεσης μεταξύ των βασικών πληροφοριών και του περιβάλλοντός τους.
- κζ. Μεγιστοποίηση της αναγνωσιμότητας των βασικών πληροφοριών.
- κη. Διαφοροποίηση των στοιχείων με τρόπους που μπορούν να περιγραφούν (δηλαδή, διευκολύνουν την παροχή οδηγιών).
- κθ. Παροχή συμβατότητας με μια ποικιλία τεχνικών ή συσκευών που χρησιμοποιούνται από άτομα με αισθητηριακούς περιορισμούς
- λ. Ανοχή στο σφάλμα
- λα. Διευθέτηση των στοιχείων για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και των σφαλμάτων ως προς τα πιο χρησιμοποιούμενα και προσιτά στοιχεία. Τα πιο επικίνδυνα στοιχεία εξαλείφονται και απομονώνονται.
- λβ. Παροχή ειδοποιήσεων για κινδύνους και σφάλματα.
- λγ. Παροχή λειτουργιών ασφαλείας για εσφαλμένη χρήση.
- λδ. Αποτροπή της ασυνείδητης δράσης σε εργασίες που απαιτούν επαγρύπνηση.

- λε. Χαμηλό επίπεδο σωματικής προσπάθειας
- λστ. Παροχή δυνατότητας στο/ην χρήστη/ρια να διατηρεί ουδέτερη θέση σώματος.
- λζ. Χρήση εύλογης δύναμης για τυπικές λειτουργίες.
- λη. Ελαχιστοποίηση των επαναλαμβανόμενων ενεργειών.
- λθ. Ελαχιστοποίηση της διαρκούς σωματικής προσπάθειας.
- μ. Μεγέθη και χώροι που διευκολύνουν την προσέγγιση και τη χρήση
- μα. Διασφάλιση της καθαρής οπτικής γωνίας σε σημαντικά στοιχεία για καθήμενο/η ή όρθιο/α χρήστη/ρια.
- μβ. Διασφάλιση της άνετης πρόσβασης σε όλα τα εξαρτήματα για καθήμενο/η ή όρθιο/α χρήστη/ρια.
- μγ. Ανταπόκριση και κάλυψη της ποικιλότητας στο μέγεθος του χεριού και της λαβής.
- μδ. Παροχή επαρκούς χώρου για τη χρήση βοηθητικών συσκευών ή προσωπικής βοήθειας.

3.3.2 Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση αποτελεί ένα παιδαγωγικό πλαίσιο για τον ανασχεδιασμό των εκπαιδευτικών διεργασιών που αναπτύσσονται στο πανεπιστήμιο. Βασική του επιδίωξη είναι η άρση των εμποδίων που δημιουργεί η προσέγγιση του «ενός μεγέθους για όλες/όλους», μέσω του σχεδιασμού ευέλικτων μαθησιακών περιβαλλόντων που ανταποκρίνονται στην ανθρώπινη ποικιλομορφία και προάγουν την ισότιμη πρόσβαση στη διδασκαλία, τη μάθηση και τη συμμετοχή (Cologon & Lassig, 2023).

Στο άρθρο τους, οι Scott και συν. (2003) προσαρμόζουν τις επτά αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρουσιάζοντας περιγραφές και παραδείγματα εφαρμογής τους στις εκπαιδευτικές διεργασίες του πανεπιστημίου. Η αρχή της ισότιμης χρήσης προωθείται μέσω του σχεδιασμού της διδασκαλίας με τρόπο που να είναι προσβάσιμη από όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές, ανεξαρτήτως των απαιτήσεων ή των

προτιμήσεων τους. Ενδεικτικά, οι πανεπιστημιακές σημειώσεις διατίθενται σε προσβάσιμη ηλεκτρονική μορφή, ενώ τεχνολογίες υποστήριξης, όπως η μετατροπή ομιλίας σε κείμενο, η μετατροπή κειμένου σε ομιλία και οι αναγνώστες οθόνης, ενσωματώνονται στη διδασκαλία και στις διαδικασίες αξιολόγησης, σύμφωνα με τις εξατομικευμένες ανάγκες των φοιτητριών και των φοιτητών.

Η αρχή της ευέλικτης χρήσης εφαρμόζεται όταν παρέχεται ποικιλία διδακτικών μεθόδων και τρόπων συμμετοχής, ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες, προτιμήσεις και μαθησιακές διαδρομές των φοιτητριών και των φοιτητών, ενισχύοντας τις δυνατότητες όλων των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντίστοιχα, η αρχή της απλής και διαισθητικής χρήσης προϋποθέτει ότι η διδασκαλία, οι εκπαιδευτικές διαδικασίες και οι απαιτήσεις των μαθημάτων οργανώνονται με τρόπο σαφή, κατανοητό και προβλέψιμο για όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η χρήση ρουμπρικών αξιολόγησης, μέσω των οποίων τα κριτήρια αξιολόγησης και οι προσδοκίες των διδασκόντων για μια εξέταση ή μια εργασία παρουσιάζονται με σαφή και διαφανή τρόπο.

Η αρχή της αντιληπτής πληροφορίας προϋποθέτει ότι οι πληροφορίες παρουσιάζονται με τρόπους που είναι προσβάσιμοι και κατανοητοί από όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές. Αυτό επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, μέσω της επιλογής και της διάθεσης των συγγραμμάτων και του λοιπού εκπαιδευτικού υλικού σε προσβάσιμες μορφές (π.χ. Braille, προσβάσιμα ψηφιακά αρχεία ή ηχητικές εκδόσεις), καθώς και μέσω της χρήσης βιντεοσκοπημένων διαλέξεων ή εκπαιδευτικών βίντεο με υπότιτλους ή/και διερμηνεία στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, όπου απαιτείται. Αντίστοιχα, η αρχή της ανοχής στο σφάλμα αναφέρεται στον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τρόπο που μειώνει τις αρνητικές συνέπειες των λαθών και υποστηρίζει σταδιακά την ανάπτυξη των απαιτούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων. Ενδεικτικά, η ενσωμάτωση δραστηριοτήτων εξάσκησης, διαμορφωτικής αξιολόγησης και ανατροφοδότησης κατά τη διάρκεια των μαθημάτων επιτρέπει στις φοιτήτριες και στους φοιτητές να δοκιμάζουν, να

διορθώνουν και να βελτιώνουν την επίδοσή τους σε ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον.

Η αρχή της χαμηλής σωματικής προσπάθειας εφαρμόζεται όταν η εκπαιδευτική διαδικασία σχεδιάζεται με τρόπο που περιορίζει την άσκοπη σωματική καταπόνηση και διευκολύνει τη συμμετοχή όλων των φοιτητριών και όλων των φοιτητών. Για παράδειγμα, σε φοιτήτριες και φοιτητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη λεπτή κινητικότητα ή στη γραφή μπορεί να παρέχεται η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή ή άλλων υποστηρικτικών τεχνολογιών για τη συγγραφή εργασιών και τη συμμετοχή στις εξετάσεις, ώστε να διευκολύνεται η ισότιμη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Αντίστοιχα, η αρχή μεγεθών και χώρων που διευκολύνουν την προσέγγιση και την χρήση προϋποθέτει ότι οι χώροι όπου πραγματοποιούνται οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι σχεδιασμένοι έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούνται ισότιμα από όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές, ανεξαρτήτως δομής, στάσης σώματος, κινητικότητας ή επικοινωνιακών αναγκών. Ενδεικτικά, η κυκλική διάταξη των καθισμάτων μπορεί να διευκολύνει τη συμμετοχή φοιτητριών και φοιτητών με βαρηκοΐα ή κώφωση, καθώς ενισχύει την οπτική επαφή και την αποτελεσματική επικοινωνία.

Ακολουθούν οι εννέα αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση μαζί με σύντομες περιγραφές της κάθε αρχής.

Αρχή 1: Ισότιμη χρήση

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί για να είναι χρήσιμη και προσβάσιμη από άτομα με διαφορετικές ικανότητες. Παρέχει τα ίδια μέσα χρήσης για όλους τους/ις μαθητές/ριες· πανομοιότυπα όποτε είναι δυνατόν, ισοδύναμα όταν όχι.

Αρχή 2: Ευέλικτη χρήση

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί για να φιλοξενεί ένα ευρύ φάσμα ατομικών ικανοτήτων. Παρέχει επιλογές στις μεθόδους χρήσης.

Αρχή 3: Απλή και διαισθητική χρήση

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί με ευθυτενή και προβλέψιμο τρόπο, ανεξάρτητα από την εμπειρία, τις γνώσεις, τις γλωσσικές δεξιότητες ή το τρέχον επίπεδο συγκέντρωσης του μαθητή. Η περιττή πολυπλοκότητα έχει εξαλειφθεί.

Αρχή 4: Παρουσίαση των πληροφοριών με τρόπους που προωθούν την αντίληψη

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε οι απαραίτητες πληροφορίες να μεταδίδονται αποτελεσματικά στον/ην μαθητή/ρια, ανεξάρτητα από τις συνθήκες περιβάλλοντος ή τις αισθητηριακές ικανότητες του/της.

Αρχή 5: Ανοχή στο σφάλμα

Η διδασκαλία προβλέπει τη διακύμανση του ρυθμού μάθησης μεμονωμένων μαθητών και των προαπαιτούμενων δεξιοτήτων.

Αρχή 6: Χαμηλό επίπεδο σωματικής προσπάθειας

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί για να ελαχιστοποιεί τη μη ουσιαστική σωματική προσπάθεια, προκειμένου να επιτρέψει τη μέγιστη προσοχή στη μάθηση.

Σημείωση: Αυτή η αρχή δεν ισχύει όταν η σωματική προσπάθεια είναι αναπόσπαστο μέρος των βασικών απαιτήσεων ενός μαθήματος.

Αρχή 7: Μεγέθη και χώροι που διευκολύνουν την προσέγγιση και την χρήση

Η διδασκαλία σχεδιάζεται λαμβάνοντας υπόψη το κατάλληλο μέγεθος και χώρο για προσέγγιση, διαχείριση και χρήση ανεξάρτητα από το μέγεθος σώματος, τη στάση, την κινητικότητα και τις ανάγκες επικοινωνίας του μαθητή.

Αρχή 8: Μια κοινότητα εκπαιδευομένων

Το διδακτικό περιβάλλον προωθεί την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία μεταξύ των φοιτητών και μεταξύ των φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού.

Αρχή 9: Εκπαιδευτικό κλίμα

Η διδασκαλία έχει σχεδιαστεί για να προσκαλεί και να συμπεριλαμβάνει. Οι υψηλές προσδοκίες γίνονται δεκτές για όλους τους μαθητές.

Παράλληλα με τα πλαίσια του Καθολικού Σχεδιασμού και του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση, είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη και το πλαίσιο των εύλογων προσαρμογών, όπως αυτό ορίζεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (United Nations, 2006). Οι εύλογες προσαρμογές αφορούν τις αναγκαίες και κατάλληλες τροποποιήσεις ή προσαρμογές στη διδασκαλία, στις διαδικασίες αξιολόγησης, στις εκπαιδευτικές και λοιπές ακαδημαϊκές δραστηριότητες, οι οποίες επιτρέπουν στις φοιτήτριες και στους φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να συμμετέχουν ισότιμα στην πανεπιστημιακή ζωή. Παράλληλα, οι προσαρμογές αυτές εφαρμόζονται με τρόπο που εξισορροπεί τα δικαιώματα, τις ανάγκες και τα έννομα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των ίδιων των φοιτητριών και των φοιτητών, καθώς και της ευρύτερης πανεπιστημιακής κοινότητας (Graham et al., 2023).

Στην περίπτωση των φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ενδεικτικά παραδείγματα εύλογων προσαρμογών περιλαμβάνουν, σύμφωνα με τους Poed (2023) και Sandoval και συν. (2021): (α) περιβαλλοντικές προσαρμογές, όπως η χρήση απτικών σημάνσεων και άλλων μέτρων προσβασιμότητας, (β) προσαρμογές στη διδασκαλία, όπως η παροχή οπτικών υποστηρικτικών μέσων για την ενίσχυση της κατανόησης των οδηγιών και του εκπαιδευτικού περιεχομένου, και (γ) προσαρμογές στις αξιολογικές διαδικασίες, όπως η διεξαγωγή εξετάσεων σε ήσυχο χώρο χωρίς περισπασμούς, η παροχή διερμηνείας στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, η παράταση του χρόνου εξέτασης ή η χρήση υποστηρικτικών τεχνολογιών.

Τέλος, για την προώθηση της αρχής της ισότιμης πρόσβασης και, κατ' επέκταση, της ένταξης-συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πτυχές της ακαδημαϊκής και κοινωνικής ζωής του Πανεπιστημίου Πατρών, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται συστηματικά υπόψη οι απόψεις, οι προτιμήσεις και οι εμπειρίες των

φοιτητριών και των φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, διασφαλίζοντας την ενεργό συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που τους αφορούν (United Nations, 2016). Η διάσταση αυτή αποδίδεται με τον όρο διαβούλευση και αναφέρεται στη δημιουργία ουσιαστικών μηχανισμών συμμετοχής των ίδιων των ατόμων με αναπηρία στον εντοπισμό των εμποδίων που περιορίζουν τη συμμετοχή τους στη μάθηση και στις λοιπές διαστάσεις της ζωής στο Πανεπιστήμιο Πατρών, στον προσδιορισμό των κατάλληλων υποστηρίξεων και στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών των υποστηρίξεων (Spandagou et al., 2020).

3.4. Η Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης στο Πανεπιστήμιο Πατρών

Η Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης στο Πανεπιστήμιο Πατρών, στη βάση του Σχεδίου Ισότιμης Πρόσβασης, ακολουθεί τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού και του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση και μέσα από τη λογική των εύλογων προσαρμογών, διερευνά τα εμπόδια (φυσικά, δομικά, ψηφιακά, κοινωνικά, πολιτικά) που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία, αναζητούν τις προτιμήσεις και τις απαιτήσεις των ατόμων με αναπηρία και συντονίζουν ένα μηχανισμό υλοποίησης υποστηρικτικών πρακτικών σε ένα συνεργατικό σχήμα με τα Πανεπιστημιακά Τμήματα και το σύνολο των υπηρεσιών που χρησιμοποιούν τα άτομα με αναπηρία που εντοπίζονται στο Ρίο, στο Κουκούλι, στο Μεσολόγγι και στο Αγρίνιο.

Για τους σκοπούς αυτούς, η Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης στο Πανεπιστήμιο Πατρών έχει διαμορφώσει τις ακόλουθες υπηρεσίες:

Υποστήριξη στην εκπαιδευτική διαδικασία

- Η Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης διασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή των φοιτητών και φοιτητριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην εκπαιδευτική διαδικασία και στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες.

- Πραγματοποιείται αρχική συνάντηση με μέλος της διεπιστημονικής ομάδας για τη διερεύνηση των αναγκών, των δυνατοτήτων και των πιθανών εμποδίων που αντιμετωπίζει ο/η φοιτητής/τρια.
- Σε συνεργασία με τον/την φοιτητή/τρια καταρτίζεται Εξατομικευμένο Σχέδιο Υποστήριξης (Ε.Σ.Υ.), το οποίο περιλαμβάνει τις απαραίτητες εύλογες προσαρμογές και τα κατάλληλα υποστηρικτικά μέσα.
- Η διεπιστημονική ομάδα συνεργάζεται με τον Ακαδημαϊκό Σύμβουλο Ισότητας Πρόσβασης για την εφαρμογή των προβλεπόμενων υποστηρικτικών μέτρων.
- Προβλέπονται εναλλακτικοί τρόποι αξιολόγησης και εξέτασης, σύμφωνα με τον Εσωτερικό Κανονισμό του Πανεπιστημίου Πατρών και τις εξατομικευμένες ανάγκες των φοιτητών/τριών.

Η διδασκαλία γίνεται πιο προσβάσιμη όταν ο διδάσκων ή η διδάσκουσα οργανώνει τη γνώση με τρόπο σαφή, προβλέψιμο και πολυτροπικό. Η πρακτική αυτή υποστηρίζει ιδιαίτερα τους/τις φοιτητές/τριες με αισθητηριακή αναπηρία, μαθησιακές δυσκολίες, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, αυτισμό, ψυχική αναπηρία ή χρόνιες καταστάσεις/ζητήματα υγείας, αλλά βελτιώνει τη μαθησιακή εμπειρία για όλους/ες.

- Αναρτούμε εγκαίρως το περίγραμμα, τους στόχους και το βασικό υλικό του μαθήματος.
- Δίνουμε σαφή δομή: εισαγωγή, βασικά σημεία, παραδείγματα, ανακεφαλαίωση.
- Περιγράφουμε λεκτικά όσα παρουσιάζονται στον πίνακα ή στις διαφάνειες.
- Αποφεύγουμε να μιλάμε ενώ γράφουμε γυρισμένοι/ες προς τον πίνακα, ειδικά όταν υπάρχει κωφός/ή βαρήκοος/η φοιτητής/τρια.
- Χρησιμοποιούμε προσβάσιμα αρχεία, με τίτλους, εναλλακτικό κείμενο σε εικόνες όπου χρειάζεται και σωστή σειρά ανάγνωσης.
- Δίνουμε χρόνο για ερωτήσεις και επιτρέπουμε διαφορετικούς τρόπους συμμετοχής.

Ψυχοκοινωνική καθοδήγηση και υποστήριξη

- Η Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης παρέχει υποστήριξη με στόχο την ενίσχυση των ακαδημαϊκών, κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων των φοιτητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Υλοποιούνται δράσεις ενδυνάμωσης και ανάπτυξης της αυτοσυνηγορίας, με στόχο την ενίσχυση της αυτονομίας και της ενεργού συμμετοχής των φοιτητών/τριών στην πανεπιστημιακή ζωή.
- Σε περιπτώσεις συναισθηματικών ή ψυχολογικών δυσκολιών, και με τη συναινέση του/της φοιτητή/τριας, πραγματοποιείται παραπομπή στο Κέντρο Ψυχολογικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΨΥΣΥΠΠ) του Πανεπιστημίου Πατρών.
- Η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών πραγματοποιείται με σεβασμό στην εμπιστευτικότητα και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, με στόχο τη συνέχιση της εξειδικευμένης ψυχολογικής και συμβουλευτικής υποστήριξης όπου απαιτείται.

Φυσική Προσβασιμότητα

- Διασφάλιση ασφαλούς και προσβάσιμου πανεπιστημιακού περιβάλλοντος για φοιτητές/τριες με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Άρση αρχιτεκτονικών και περιβαλλοντικών εμποδίων που δυσχεραίνουν την αυτόνομη μετακίνηση και συμμετοχή.
- Δημιουργία και βελτίωση προσβάσιμων υποδομών, όπως:
 - ράμπες πρόσβασης,
 - προσβάσιμοι ανελκυστήρες,
 - χώροι υγιεινής για φοιτητές/τριες με αναπηρία (ΦμεΑ),
 - θέσεις στάθμευσης ΦμεΑ,
 - αντιολισθητικά δάπεδα και ομαλές κλίσεις.
- Παροχή ψηφιακού χάρτη προσβασιμότητας για τις πανεπιστημιούπολεις Ρίου και Κουκουλίου με πληροφορίες για σημεία πρόσβασης και υποδομές.

- Συνεργασία της Μονάδας Ισότιμης Πρόσβασης με την Τεχνική Υπηρεσία του Πανεπιστημίου για την αντιμετώπιση ζητημάτων φυσικής προσβασιμότητας.
- Υποστήριξη της ισότιμης συμμετοχής των φοιτητών/τριών στην ακαδημαϊκή και κοινωνική ζωή του Πανεπιστημίου.

Ψηφιακή Προσβασιμότητα

Η υπηρεσία Ψηφιακής Προσβασιμότητας αποσκοπεί στη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης όλων των φοιτητών/τριών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, στα ψηφιακά περιβάλλοντα, στις εκπαιδευτικές πλατφόρμες και στο ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό του Πανεπιστημίου.

Η υπηρεσία περιλαμβάνει:

- την ενίσχυση της προσβασιμότητας ιστοσελίδων και πλατφορμών e-learning,
- τη βελτίωση της δομής και της πλοήγησης των ψηφιακών περιβαλλόντων,
- την εφαρμογή επιλογών υψηλής αντίθεσης και εναλλακτικών μορφών περιεχομένου,
- την παροχή υποστηρικτικών τεχνολογιών, όπως αναγνώστες οθόνης, εργαλεία φωνητικής υπαγόρευσης, μεγεθυντές οθόνης και λογισμικά μετατροπής κειμένου σε ομιλία,
- την παροχή εξειδικευμένου εξοπλισμού, όπως οθόνες Braille και προσβάσιμα πληκτρολόγια,
- τη λειτουργία σταθμών εργασίας με υποστηρικτικές τεχνολογίες,
- καθώς και τη συμβουλευτική και τεχνική υποστήριξη φοιτητών/τριών και προσωπικού.

Παράλληλα, προωθείται η ανάπτυξη προσβάσιμου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού και η εφαρμογή διεθνών και εθνικών προτύπων ψηφιακής προσβασιμότητας, με στόχο την ενίσχυση της συμπεριληπτικής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Υπηρεσίες Μεταφοράς και Μετακίνησης

**Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Η υπηρεσία μεταφοράς/μετακίνησης παρέχεται από τη Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης με στόχο τη διευκόλυνση της φυσικής πρόσβασης και της ισότητας συμμετοχής των φοιτητών/τριών με αναπηρία στην ακαδημαϊκή ζωή.

- Η υπηρεσία λειτουργεί κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών εξαμήνων και των εξεταστικών περιόδων.
- Η μεταφορά πραγματοποιείται με ειδικά διαμορφωμένο και προσβάσιμο όχημα του Πανεπιστημίου Πατρών, κατάλληλο για τη μετακίνηση ατόμων με αναπηρία και χρηστών αναπηρικού αμαξιδίου.
- Δικαίωμα χρήσης της υπηρεσίας έχουν ενεργοί/ές φοιτητές/τριες με αναπηρία των Τμημάτων του Πανεπιστημίου Πατρών στις πανεπιστημιούπολεις Ρίου και Κουκουλίου.
- Προτεραιότητα δίνεται:
 - σε φοιτητές/τριες με κινητική αναπηρία ή χρήστες αναπηρικού αμαξιδίου,
 - σε άτομα με πολλαπλές αναπηρίες,
 - σε φοιτητές/τριες με αναπηρία όρασης.
- Η υποβολή αιτημάτων πραγματοποιείται ηλεκτρονικά μέσω της ιστοσελίδας της Μονάδας Ισότητας Πρόσβασης.
- Τα δρομολόγια οργανώνονται σύμφωνα με το πρόγραμμα μαθημάτων και εξετάσεων των ωφελούμενων, με στόχο την κάλυψη των εξατομικευμένων αναγκών μετακίνησης.
- Παρέχεται δυνατότητα μετακίνησης τόσο προς και από το Πανεπιστήμιο όσο και, όπου είναι εφικτό, εντός της πανεπιστημιούπολης.
- Οι φοιτητές/τριες οφείλουν να ενημερώνουν έγκαιρα για αλλαγές ή ακυρώσεις στο πρόγραμμα μετακίνησης.
- Η υπηρεσία λειτουργεί καθημερινά κατά τις ημέρες διεξαγωγής μαθημάτων και εξετάσεων, με στόχο την ασφαλή, σταθερή και απρόσκοπτη πρόσβαση των φοιτητών/τριών στις πανεπιστημιακές δραστηριότητες.

Προσβάσιμα Συγγράμματα και Υποστηρικτικές Τεχνολογίες

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Διασφάλιση πρόσβασης των φοιτητών/τριών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο εκπαιδευτικό υλικό και στη μαθησιακή διαδικασία.
- Παραγωγή και επεξεργασία προσβάσιμων συγγραμμάτων για φοιτητές/τριες με εντυποαναπηρία (π.χ. τύφλωση, μειωμένη όραση, κινητική αναπηρία στα άνω άκρα, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες).
- Μετατροπή συγγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού σε μορφές συμβατές με υποστηρικτικές τεχνολογίες, όπως:
 - ο αναγνώστες οθόνης (screen readers),
 - ο συνθέτες φωνής,
 - ο αρχεία Braille,
 - ο προσβάσιμα αρχεία Word και PDF με ετικέτες,
 - ο ηχητικές μορφές εκπαιδευτικού υλικού,
 - ο αυτόματοι υπότιτλοι σε βιντεοδιαλέξεις και εξ αποστάσεως μαθήματα.
- Ανάρτηση και διάθεση προσβάσιμων συγγραμμάτων μέσω της ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης AMELib, η οποία παρέχει προσβάσιμο ψηφιακό περιεχόμενο για εντυπο-ανάπηρους/ες φοιτητές/τριες.
- Παροχή υποστήριξης από τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης και τη Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης για τη μετατροπή εκπαιδευτικού υλικού σε προσβάσιμη μορφή.
- Συμμετοχή εθελοντικού δικτύου στη μετατροπή υλικού και στην υποστήριξη τήρησης σημειώσεων.
- Δημιουργία οδηγού προσβασιμότητας εκπαιδευτικού υλικού για την ενίσχυση της σύνταξης προσβάσιμων εγγράφων και παρουσιάσεων από το διδακτικό προσωπικό.

Διερμηνεία στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και Υποστήριξη Επικοινωνίας

Η Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης παρέχει υπηρεσίες διερμηνείας στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και ανάγνωσης ομιλίας (speech reading) για την υποστήριξη κωφών και βαρήκοων φοιτητών/τριών όλων των κύκλων σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Βασικοί άξονες της υπηρεσίας:

- Υποστήριξη της επικοινωνίας και διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής των κωφών και βαρήκοων φοιτητών/τριών στην ακαδημαϊκή ζωή.
- Παροχή διερμηνείας κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, τις εξετάσεις, την επικοινωνία με διδάσκοντες και διοικητικές υπηρεσίες, καθώς και σε δράσεις της πανεπιστημιακής κοινότητας.
- Ενίσχυση της ακαδημαϊκής, κοινωνικής και διαπροσωπικής ένταξης των φοιτητών/τριών και υποστήριξη της ομαλής ολοκλήρωσης των σπουδών τους.
- Δυνατότητα υποβολής αιτημάτων μέσω ηλεκτρονικής φόρμας στην ιστοσελίδα της Μονάδας, με δήλωση των αναγκών υποστήριξης (νοηματική γλώσσα ή ανάγνωση ομιλίας), της ημέρας, της ώρας και του σκοπού της διερμηνείας.
- Τα αιτήματα εξετάζονται και εξυπηρετούνται κατά προτεραιότητα, ανάλογα με τις ανάγκες των φοιτητών/τριών και τη διαθεσιμότητα των διερμηνέων.

3.5. Εστίαση στις ακαδημαϊκές διεργασίες

3.5.1 Εξετάσεις και αξιολόγηση

Με την υποστήριξη της διεπιστημονικής ομάδας της Μονάδας Ισότιμης Πρόσβασης, οι φοιτήτριες και οι φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη βάση της διάγνωσης και των προτιμήσεων και των απαιτήσεων τους, ως μέρος του Εξατομικευμένου Σχεδίου Υποστήριξης, περιγράφουν τους τρόπους που διευκολύνουν την ισότιμη πρόσβασή τους στις αξιολογικές διαδικασίες.

Ως προς τον φυσικό χώρο, χρειάζεται να διασφαλίζεται ότι επιλέγονται χώροι διενέργειας των αξιολογικών διαδικασιών που είναι προσβάσιμοι σε όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές, συμπεριλαμβανομένων και των φοιτητριών και φοιτητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Έτσι, χώροι με σκαλιά, επίπεδα και άλλα δομικά εμπόδια (όπως ηχώ, χαλασμένες λάμπες, χωρίς οπτικές ενδείξεις) χρειάζεται να αποφεύγονται καθώς δυσκολεύουν την πρόσβαση σε φοιτήτριες και φοιτητές, για παράδειγμα, με κινητική αναπηρία καθώς και σε

φοιτήτριες και φοιτητές με κώφωση ή βαρηκοΐα, τύφλωση ή αμβλυωπία και αυτισμό.

Απαιτείται να γίνει καταγραφή του υλικού/εξοπλισμού που χρησιμοποιεί η φοιτήτρια ή ο φοιτητής με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και διευκολύνει την πρόσβασή της/του στα αξιολογικά έργα. Αυτή η διάσταση γίνεται αντιληπτή και ως υποστηρικτική τεχνολογία. Στην περίπτωση αυτή συμπεριλαμβάνονται τα ακόλουθα υλικά/εξοπλισμοί: αναπηρικό αμαξίδιο, λευκό μπαστούνι, συμβατικό κομπιουτεράκι για υπολογισμούς, λογισμικά που μετατρέπουν γραπτό κείμενο σε προφορικό λόγο ή προφορικό λόγο σε γραπτό κείμενο ή αναγνώστες οθόνης, έντυπες ή ψηφιακές εκδοχές διδακτικών εγχειριδίων και σημειώσεων σε Braille για φοιτήτριες και φοιτητές με τύφλωση ή αμβλυωπία, οπτική υποστήριξη (π.χ., περιγραφή εικόνων, σχημάτων, διαγραμμάτων, περιβάλλοντος). Η διαμόρφωση αξιολογικών έργων με το σχήμα των ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής, ερωτήσεις σωστού λάθους και ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης αφορούν, επίσης, σε υποστηρικτική τεχνολογία που χρειάζεται να είναι διαθέσιμη στην περίπτωση των φοιτητριών και φοιτητών με αναπηρία και των φοιτητριών ή φοιτητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε αξιολογικά έργα. Επιπρόσθετα στοιχεία υποστηρικτικής τεχνολογίας μπορούν να προκύψουν στην επαφή με κάθε φοιτήτρια και κάθε φοιτητή κι, επομένως, θα πρέπει να περιγραφούν από τη διεπιστημονική ομάδα της Μονάδας Ισότιμης Πρόσβασης στο Εξατομικευμένο Σχέδιο Υποστήριξης ώστε να ληφθούν υπόψη και να εγκριθούν και να ακολουθηθούν στο πλαίσιο όλων των αξιολογικών διαδικασιών που διενεργούνται σε κάθε Πανεπιστημιακό Τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών.

Σε σχέση με την επικοινωνία, ο προσδιορισμός των τρόπων επικοινωνίας σύμφωνα με τους οποίους επικοινωνεί ο φοιτητής ή η φοιτήτρια είναι κριτικής σημασίας για τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στην επικοινωνία σε κάθε συνθήκη που αφορά τη διενέργεια αξιολόγησης. Έτσι, η παροχή διερμηνείας στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα ή η παροχή ανάγνωσης ομιλίας από διερμηνέα στην περίπτωση των κωφών ή βαρήκοων φοιτητριών και φοιτητών, αντίστοιχα, η χρήση κατανοητού λεξιλογίου, η ανάγνωση θεμάτων (αργός ρυθμός ομιλίας, επιμερισμός των

θεμάτων) και η παροχή διευκρινίσεων για τα θέματα για φοιτήτριες και φοιτητές με γλωσσικές δυσκολίες καθώς και η απόδοση σεβασμού σε φοιτήτριες και φοιτητές που χρησιμοποιούν μοχλούς φωνής ή οπτική επικοινωνία και άλλα συστήματα εναλλακτικής και επαυξημένης επικοινωνίας χρειάζεται να ληφθούν υπόψη σε οποιαδήποτε αξιολογική συνθήκη.

Σε ό,τι αφορά, τέλος, τις διαδικασίες που αφορούν σε κάθε αξιολογική συνθήκη αυτές περιγράφονται υπό το πρίσμα τριών κεντρικών θεματικών: γραπτός, προφορικός ή μικτός τρόπος αξιολόγησης. Ο γραπτός τρόπος αξιολόγησης γίνεται στην αίθουσα που έχει ορισθεί για όλες τις φοιτήτριες και όλους τους φοιτητές. Λαμβάνεται υπόψη και η τροποποιημένη παρουσίαση των γραπτών θεμάτων (π.χ. εκτύπωση σε Braille, μεγάλη γραμματοσειρά, διαφορετικό χρώμα χαρτί). Αν απαιτείται άλλος χώρος σύμφωνα με το Εξατομικευμένο Σχέδιο Υποστήριξης μίας φοιτήτριας ή ενός φοιτητή με αναπηρία και μίας φοιτήτριας ή ενός φοιτητή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, χρειάζεται να ληφθεί υπόψη από τις διδάσκουσες και τους διδάσκοντες. Αν, επίσης, μία φοιτήτρια ή ένας φοιτητής δικαιούται επέκταση χρόνου, αυτή η επέκταση θα πρέπει να ορίζεται στα 30 λεπτά πέραν των χρονικών ορίων μίας εξέτασης, ενώ στην περίπτωση που μία φοιτήτρια ή ένας φοιτητής χρησιμοποιεί Η/Υ αυτός θα πρέπει να παρέχεται από τη Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης, έπειτα από σχετικό αίτημα της φοιτήτριας ή του φοιτητή.

Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να περιγράφονται στο Εξατομικευμένο Σχέδιο Υποστήριξης και να γνωστοποιούνται σε κάθε διδάσκουσα και διδάσκοντα από την/τον Ακαδημαϊκή/ό Σύμβουλο Ισότητας Πρόσβασης που έχει ορισθεί σε κάθε Πανεπιστημιακό Τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών. Ο προφορικός τρόπος αξιολόγησης διεξάγεται στο γραφείο της διδάσκουσας ή του διδάσκοντος ή σε άλλη αίθουσα που κρίνεται κατάλληλη σε ένα κλίμα ασφάλειας, σεβασμού και θετικής αλληλεπίδρασης. Τα θέματα της εξέτασης δίνονται γραπτά ή/και προφορικά και η φοιτήτρια ή ο φοιτητής καλείται να απαντήσει προφορικά. Προτείνεται να υπάρχει ένας επιπρόσθετος άνθρωπος στο γραφείο, από τα μέλη του διδακτικού προσωπικού του Πανεπιστημιακού Τμήματος ή εναλλακτικά από τις επιτηρήτριες και τους επιτηρητές που έχουν προσδιοριστεί στο πλαίσιο εξέτασης ενός

μαθήματος, ώστε να λειτουργήσει ως γραφέας και σε αυτή την περίπτωση βαθμολογείται ότι έχει καταγράψει η/ο γραφέας. Ο μικτός τρόπος αξιολόγησης περιλαμβάνει τη δυνατότητα που έχουν οι φοιτήτριες και οι φοιτητές να αξιοποιήσουν τον χρόνο της εξέτασης που έχει ορισθεί για όλες τις φοιτήτριες και τους φοιτητές ώστε να προετοιμάσει τις απαντήσεις του/της. Στη συνέχεια, η φοιτήτρια ή ο φοιτητής μεταφέρεται, με επίβλεψη, στο χώρο που έχει ορισθεί για την εξέταση, όπου δίνει προφορικές απαντήσεις στα ίδια θέματα που επεξεργάστηκε γραπτά έχοντας τη δυνατότητα να βλέπει τις γραπτές σημειώσεις που έχει κρατήσει. Στην περίπτωση του μικτού τρόπου αξιολόγησης βαθμολογούνται οι προφορικές απαντήσεις της φοιτήτριας ή του φοιτητή και αν υπάρχει γραφέας (όπως, αναφέρεται παραπάνω στην περίπτωση του προφορικού τρόπου εξέτασης) τότε βαθμολογείται ό,τι έχει καταγράψει η/ο γραφέας.

3.6 Οριζόντιες αρχές προς διαμόρφωση ενός ενταξιακού-συμπεριληπτικού περιβάλλοντος

Σε αυτή την υπενότητα εστιάζουμε σε κάποιες γενικές αρχές στην επαφή μας με φοιτήτριες και φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που αφορούν την προσπάθεια διαμόρφωσης ενός ενταξιακού-συμπεριληπτικού περιβάλλοντος στο πλαίσιο μίας πληθώρας ακαδημαϊκών και διοικητικών διεργασιών.

Ενταξιακή- Συμπεριληπτική πρακτική	Πρακτική που πρέπει να αποφεύγεται
Επικοινωνούμε απευθείας με τον/τη φοιτητή/τρια.	Δεν μιλάμε μόνο στον/στη συνοδό, στον/στη διερμηνέα ή σε τρίτο πρόσωπο.
Ρωτάμεε πριν βοηθήσουμε.	Δεν ακουμπάμε, σπρώχνουμε, τραβάμε ή καθοδηγούμε χωρίς συναίνεση.
Σεβόμαστε την αυτονομία και τις επιλογές του ατόμου.	Δεν υποθέτουμε τι μπορεί ή δεν μπορεί να κάνει κάποιος/α.
Χρησιμοποιούμε σαφή, ακριβή και αξιοπρεπή λόγο.	Δεν χρησιμοποιούμε μειωτικούς όρους, υπερβολική οικειότητα ή παιδικό τόνο.
Προστατεύουμε την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα.	Δεν ζητάμε δημόσια διάγνωση ή ιατρικές λεπτομέρειες.
Σχεδιάζουμε έγκαιρα και συνεργαζόμαστε με τη Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης.	Δεν αφήνουμε την προσαρμογή για την τελευταία στιγμή.

Παρακάτω εμφανίζονται κάποιες πιο εστιασμένες ενταξιακές-συμπεριληπτικές στην επαφή μας με φοιτήτριες και φοιτητές, αλλά και γενικότερα, με άτομα με κινητική αναπηρία, ψυχική αναπηρία, μαθησιακές δυσκολίες, αυτισμό, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, καθώς και άτομα με χρόνιες καταστάσεις υγείας, ακουστική και οπτική αναπηρία.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με κινητική αναπηρία

- Κάθε άτομο με κινητική αναπηρία έχει διαφορετικές ανάγκες και προτιμήσεις ως προς την υποστήριξη που ενδέχεται να χρειάζεται. Πριν

προσφέρουμε βοήθεια, ρωτάμε αν τη χρειάζεται και με ποιον τρόπο θα ήταν χρήσιμη.

- Σεβόμαστε την ιδιωτικότητα και την αξιοπρέπεια του ατόμου. Δεν το κοιτάζουμε επίμονα ούτε παρακολουθούμε με αδιακρισία τις κινήσεις ή τις προσπάθειές του κατά τη μετακίνησή του.
- Όταν συνομιλούμε με άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο, επιδιώκουμε, όπου είναι εφικτό, να βρισκόμαστε στο ίδιο επίπεδο οπτικής επαφής, αποφεύγοντας να στεκόμαστε από πάνω του για μεγάλο χρονικό διάστημα.
- Δεν αγγίζουμε ή μετακινούμε τεχνικά βοηθήματα, όπως πατερίτσες, μπαστούνια ή αναπηρικά αμαξίδια, χωρίς την άδεια του ατόμου που τα χρησιμοποιεί.
- Δεν στηριζόμαστε στο αναπηρικό αμαξίδιο, καθώς αποτελεί μέρος του προσωπικού χώρου και λειτουργεί ως προέκταση της αυτονομίας και της καθημερινής ζωής της χρήστριάς του ή του χρήστη του.
- Όταν γνωρίζουμε με άτομο που έχει ακρωτηριασμό ή χρησιμοποιεί τεχνητό μέλος, δεν αποφεύγουμε τη χειραψία. Ακολουθούμε τη φυσική ροή της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και σεβόμαστε τον τρόπο χαιρετισμού που το ίδιο το άτομο προτιμά.
- Διευκολύνουμε, εφόσον μας ζητηθεί ή διαπιστωθεί ότι είναι αναγκαίο, άτομα με κινητική αναπηρία στα άνω άκρα που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη γραφή ή στη συμπλήρωση εγγράφων και αιτήσεων.
- Όταν δίνουμε οδηγίες για τη μετακίνηση μέσα σε έναν χώρο, προτείνουμε την πιο προσβάσιμη διαδρομή. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε το επίπεδο προσβασιμότητας του χώρου και να ενημερώνουμε για πιθανά εμπόδια.
- Εάν χρειαστεί να υποστηρίξουμε φοιτήτρια ή φοιτητή που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο, ζητάμε πάντοτε τη συγκατάθεσή της/του πριν παρέμβουμε και εξηγούμε κάθε κίνηση που πρόκειται να κάνουμε (π.χ. ανέβασμα ή κατέβασμα κρασπέδου, κλίση του αμαξιδίου). Επιπλέον, όταν κινούμαστε σε στενούς διαδρόμους ή περνάμε από πόρτες, φροντίζουμε να διασφαλίζεται η ασφαλής διέλευση, ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος τραυματισμού.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με ψυχική αναπηρία.

- Προσεγγίζουμε το άτομο χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα, με σεβασμό, ηρεμία και διάθεση υποστήριξης.
- Δείχνουμε υπομονή και ενεργητική διάθεση να ακούσουμε το άτομο, δίνοντάς του τον χρόνο που χρειάζεται για να εκφραστεί.
- Επικοινωνούμε με σαφή, απλό και κατανοητό τρόπο, αποφεύγοντας σύνθετες ή ασαφείς διατυπώσεις. Εφόσον χρειάζεται, επαναλαμβάνουμε τις πληροφορίες με ήρεμο τρόπο.
- Αποφεύγουμε την κριτική και τις αντιπαραθέσεις που μπορεί να αυξήσουν την ένταση ή τη δυσφορία του ατόμου.
- Διατηρούμε ένα ήρεμο και υποστηρικτικό κλίμα επικοινωνίας.
- Αναγνωρίζουμε ότι το άτομο μπορεί να βιώνει άγχος, φόβο ή συναισθηματική επιβάρυνση.
- Σε περίπτωση έντονης αναστάτωσης φροντίζουμε για την ασφάλεια όλων των παρευρισκόμενων, διατηρούμε ήρεμη στάση και αποφεύγουμε ενέργειες που μπορεί να αυξήσουν το αίσθημα απειλής του ατόμου.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες.

- Αναγνωρίζουμε ότι κάθε άτομο με μαθησιακές δυσκολίες έχει διαφορετικές ανάγκες, δυνατότητες και τρόπους μάθησης. Αποφεύγουμε τις γενικεύσεις και προσαρμόζουμε την επικοινωνία και την υποστήριξή μας στις ανάγκες του κάθε ατόμου.
- Άτομα με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, όπως η δυσλεξία, η δυσγραφία, η δυσαναγνωσία, η δυσορθογραφία ή η δυσαριθμησία, ενδέχεται να έχουν βιώσει αρνητικές εμπειρίες στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Για τον λόγο αυτό, υιοθετούμε ενθαρρυντική στάση, αναγνωρίζουμε την προσπάθειά τους και παρέχουμε θετική ανατροφοδότηση.
- Σεβόμαστε την ιδιωτικότητα του ατόμου και αποφεύγουμε να συζητούμε τις δυσκολίες του παρουσία τρίτων χωρίς τη συγκατάθεσή του.

- Παρέχουμε τον απαραίτητο χρόνο για την κατανόηση των πληροφοριών, την επεξεργασία των οδηγιών και την ολοκλήρωση των εργασιών ή των απαντήσεων.
- Χρησιμοποιούμε σαφή γλώσσα όταν δίνουμε οδηγίες ή εξηγούμε νέες έννοιες. Επαναδιατυπώνουμε τις πληροφορίες όταν χρειάζεται και ελέγχουμε διακριτικά ότι έχουν γίνει κατανοητές.
- Παρέχουμε τις πληροφορίες με τρόπο δομημένο και, όπου είναι δυνατόν, αξιοποιούμε εναλλακτικούς τρόπους παρουσίασης, όπως παραδείγματα, καταγραφή βασικών σημείων κ.ά.. Δίνουμε τη δυνατότητα στο άτομο να ζητήσει διευκρινίσεις χωρίς φόβο κριτικής ή αρνητικού σχολιασμού.
- Οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες δεν συνδέονται με μειωμένες νοητικές ικανότητες. Αποφεύγουμε προκαταλήψεις και εκδηλώσεις ανυπομονησίας ή δυσaráσκείας και αντιμετωπίζουμε το άτομο με σεβασμό και ισοτιμία.
- Διατηρούμε υποστηρικτική και ενθαρρυντική στάση, καθώς η πίεση και η βιασύνη μπορεί να αυξήσουν το άγχος και να επηρεάσουν αρνητικά τη συμμετοχή και την απόδοσή του. Εστιάζουμε στα δυνατά σημεία του ατόμου, ενισχύοντας την ενεργή συμμετοχή του.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με αυτισμό.

- Παρατηρούμε με προσοχή τις προτιμήσεις, τις ανάγκες και τις αισθητηριακές ευαισθησίες του ατόμου, ώστε να προσαρμόζουμε κατάλληλα τον τρόπο αλληλεπίδρασής μας.
- Δίνουμε σαφείς και συγκεκριμένες οδηγίες, περιγράφοντας την επιθυμητή συμπεριφορά με τρόπο που διευκολύνει την κατανόηση.
- Λαμβάνουμε υπόψη πιθανές αισθητηριακές ευαισθησίες και, όταν είναι δυνατόν, αποφεύγουμε περιβάλλοντα με έντονους θορύβους, δυνατές μυρωδιές ή συνωστισμό, τα οποία μπορεί να προκαλέσουν δυσφορία
- Αντιμετωπίζουμε το άτομο με σεβασμό και αξιοπρέπεια.

- Σε περίπτωση έντονου άγχους ή συναισθηματικής αναστάτωσης, παραμένουμε ήρεμοι, ρωτάμε εάν μπορούμε να βοηθήσουμε και παρέχουμε τον απαραίτητο χρόνο και έναν ήσυχο χώρο, εφόσον το επιθυμεί το άτομο.

Ενταξιακές– συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα

- Τα άτομα με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα μπορεί να παρουσιάζουν δυσκολίες στη διατήρηση της προσοχής, στην οργάνωση, στη διαχείριση του χρόνου ή στην αυτορρύθμιση της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων. Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες διαφέρουν από άτομο σε άτομο.
- Ορισμένα άτομα μπορεί να έχουν ανάγκη για κίνηση κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης ή μιας δραστηριότητας. Εφόσον αυτό δεν δημιουργεί πρόβλημα στη διεξαγωγή της επικοινωνίας ή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το αντιμετωπίζουμε με κατανόηση και χωρίς αρνητική κριτική.
- Όταν το άτομο φαίνεται να βιώνει έντονο άγχος ή πίεση, διατηρούμε ήρεμο και υποστηρικτικό τρόπο επικοινωνίας. Εφόσον χρειάζεται, μπορεί να προταθεί ένα σύντομο διάλειμμα ή η μετάβαση σε ένα πιο ήσυχο περιβάλλον.
- Είναι χρήσιμο να παρέχονται σαφείς οδηγίες, οργανωμένες πληροφορίες και έγκαιρες υπενθυμίσεις για σημαντικές προθεσμίες ή υποχρεώσεις, εφόσον το άτομο το επιθυμεί ή το χρειάζεται.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με χρόνιες καταστάσεις υγείας.

Οι χρόνιες καταστάσεις υγείας συνήθως είναι μη εμφανείς και διακριτές και επηρεάζουν την καθημερινότητα του ατόμου. Μερικά παραδείγματα είναι ο ζαχαρώδης διαβήτης, μεσογειακή αναιμία, άσθμα.

- Οι χρόνιες καταστάσεις υγείας ενδέχεται να επηρεάσουν την αντοχή του ατόμου και να επέλθει κόπωση.
- Αν περπατάτε μαζί με άτομο που έχει χρόνια κατάσταση υγείας, περπατήστε με τον δικό του ρυθμό.

- Ανάλογα με το κατάσταση υγείας του ατόμου, μπορεί να χρειαστεί συχνές στάσεις.
- Μερικά άτομα παίρνουν φαρμακευτική αγωγή σε συγκεκριμένη ώρα, λάβετε υπόψη την ανάγκη για ιδιωτικότητα. Για παράδειγμα, άτομα με ζαχαρώδη διαβήτη λαμβάνουν ενέσιμη ινσουλίνη για την ρυθμίσει του ζαχάρου τους.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με οπτική αναπηρία.

- Όταν συναντάμε άτομο με οπτική αναπηρία, συστηνόμαστε λεκτικά, λέγοντας το όνομά μας και, εφόσον χρειάζεται, ποια άτομα βρίσκονται μαζί μας. Αποφεύγουμε να το αγγίζουμε αιφνιδιαστικά για να κάνουμε αισθητή την παρουσία μας.
- Μιλάμε με φυσικό και ήρεμο τόνο φωνής, όπως θα κάναμε με οποιοδήποτε άλλο άτομο. Η οπτική αναπηρία δεν συνεπάγεται δυσκολία στην ακοή.
- Δεν θεωρούμε δεδομένο ότι το άτομο χρειάζεται βοήθεια. Ρωτάμε πρώτα αν επιθυμεί υποστήριξη και με ποιον τρόπο μπορούμε να βοηθήσουμε.
- Σεβόμαστε την απάντησή του, ακόμη και όταν δεν επιθυμεί βοήθεια. Η άρνηση δεν αποτελεί αγένεια, αλλά έκφραση της αυτονομίας και των αναγκών του τη συγκεκριμένη στιγμή.
- Εάν μας ζητηθεί να συνοδεύσουμε άτομο με οπτική αναπηρία, του επιτρέπουμε να πιάσει εκείνο τον βραχίονά μας και προπορευόμαστε ένα βήμα. Παρέχουμε σαφείς λεκτικές πληροφορίες για αλλαγές στη διαδρομή, όπως σκαλοπάτια, στενά περάσματα ή εμπόδια. Ενημερώνουμε όταν απομακρυνόμαστε από κοντά του.
- Προσφέρουμε συγκεκριμένες οδηγίες προσανατολισμού, για παράδειγμα: «Η είσοδος στους χώρους υγιεινής βρίσκεται περίπου πέντε βήματα μπροστά και δύο βήματα αριστερά», αντί αόριστων εκφράσεων όπως «είναι εκεί».
- Όταν προσφέρουμε κάθισμα, καθοδηγούμε το άτομο ώστε να αγγίξει την πλάτη ή το μπράτσο της καρέκλας.

- Κατά τη διάρκεια γεύματος ή κατά την παροχή υποστήριξης στη σίτιση, ρωτάμε εάν επιθυμεί να περιγράψουμε το μενού, τη θέση των φαγητών στο πιάτο ή άλλες χρήσιμες πληροφορίες.
- Εάν το άτομο συνοδεύεται από άλλο πρόσωπο, απευθυνόμαστε πάντοτε στο ίδιο και όχι αποκλειστικά στον συνοδό του.
- Εάν συνοδεύεται από σκύλο βοήθειας, δεν αγγίζουμε, δεν ταΐζουμε και δεν αποσπούμε την προσοχή του ζώου χωρίς την άδεια του ατόμου που το χειρίζεται. Ο σκύλος βοήθειας εκτελεί συγκεκριμένο έργο υποστήριξης και χρειάζεται να παραμένει συγκεντρωμένος στα καθήκοντά του.
- Η χρήση καθημερινών εκφράσεων όπως «δείτε», «κοιτάξτε» ή «παρακολουθήστε» είναι αποδεκτή και δεν χρειάζεται να αποφεύγεται.
- Εάν πρόκειται να δοθεί έντυπο υλικό που δεν είναι διαθέσιμο σε προσβάσιμη μορφή, διερευνούμε εναλλακτικούς τρόπους πρόσβασης στην πληροφορία, όπως η ανάγνωση ή η συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου.

Ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές ατόμων με ακουστική αναπηρία

- Συμπεριφερόμαστε με φυσικότητα και σεβασμό όταν επικοινωνούμε με άτομα με ακουστική αναπηρία. Αποφεύγουμε τόσο την αμηχανία όσο και τη συγκαταβατική στάση.
- Πριν ξεκινήσουμε να μιλάμε, φροντίζουμε να τραβήξουμε την προσοχή του ατόμου με έναν ευγενικό τρόπο, όπως με μια διακριτική κίνηση του χεριού ή, εφόσον είναι κατάλληλο, με ένα ελαφρύ άγγιγμα στον ώμο.
- Δεν κάνουμε υποθέσεις για τον τρόπο επικοινωνίας που προτιμά το άτομο. Ρωτάμε ποιος τρόπος το εξυπηρετεί καλύτερα, όπως η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, ο προφορικός λόγος, η χειλεανάγνωση, ο γραπτός λόγος ή συνδυασμός αυτών.
- Κατά την επικοινωνία, στρέφουμε την προσοχή μας στο άτομο και διατηρούμε οπτική επαφή. Εάν δεν κατανοήσουμε κάτι που ειπώθηκε, ζητάμε ευγενικά να επαναληφθεί ή να διατυπωθεί με διαφορετικό τρόπο.

- Εάν το άτομο ζητήσει να επαναλάβουμε κάτι, το κάνουμε πρόθυμα και με υπομονή. Αποφεύγουμε εκφράσεις όπως «δεν έχει σημασία» ή «άστο», καθώς μπορεί να δημιουργήσουν αίσθημα αποκλεισμού από την επικοινωνία.
- Όταν επικοινωνούμε προφορικά, μιλάμε καθαρά, με φυσιολογικό ρυθμό και τόνο φωνής. Δεν χρειάζεται να φωνάζουμε ούτε να υπερτονίζουμε τις λέξεις ή τις συλλαβές.
- Αποφεύγουμε να μασάμε τσίχλα, να καλύπτουμε το στόμα μας ή να στρέφουμε αλλού το πρόσωπό μας κατά τη διάρκεια της ομιλίας, καθώς αυτά δυσχεραίνουν τη χειλεανάγνωση και την κατανόηση.
- Εάν χρησιμοποιούμε γραπτό λόγο για την επικοινωνία, διατυπώνουμε τα μηνύματα με σαφήνεια και συντομία.
- Οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις των χειρών και η γλώσσα του σώματος συμβάλλουν σημαντικά στην αποτελεσματική επικοινωνία.
- Εάν εξακολουθεί να υπάρχει δυσκολία στην κατανόηση, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε χαρτί ή άλλο μέσο γραπτής επικοινωνίας.
- Φροντίζουμε να βρισκόμαστε σε καλά φωτισμένο σημείο, με το πρόσωπό μας ευδιάκριτο και χωρίς έντονο φωτισμό πίσω μας, ώστε να διευκολύνεται η οπτική πρόσβαση στην επικοινωνία.
- Όταν στην επικοινωνία συμμετέχει διερμηνέας Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας, απευθυνόμαστε πάντοτε στο άτομο με ακουστική αναπηρία και όχι στον διερμηνέα.
- Εάν δεν κατανοήσουμε κάποιο σημείο της επικοινωνίας, ζητάμε διευκρινίσεις ή επανάληψη. Δεν προσποιούμαστε ότι καταλάβαμε.

3.7 Συμπεράσματα

Οι ενταξιακές- συμπεριληπτικές πρακτικές δεν αποτελούν πρόσθετη ή δευτερεύουσα λειτουργία του Πανεπιστημίου. Αποτελούν βασική προϋπόθεση ποιότητας, δικαιοσύνης και ακαδημαϊκής ισότητας. Η πρόσβαση δεν εξαντλείται στην ύπαρξη ράμπας ή στην παροχή μιας μεμονωμένης διευκόλυνσης, αλλά αφορά το σύνολο της πανεπιστημιακής εμπειρίας: τη διδασκαλία, την αξιολόγηση, τη

διοίκηση, την ψηφιακή πληροφορία, την κοινωνική συμμετοχή και την καθημερινή επικοινωνία.

Η αλλαγή του παραδείγματος απαιτεί μετατόπιση από την ατομική «εξαίρεση» στη θεσμική ευθύνη. Όταν οι διαδικασίες σχεδιάζονται με βάση τον Καθολικό Σχεδιασμό και τον Καθολικό Σχεδιασμό για τη Μάθηση, όταν οι εύλογες προσαρμογές εφαρμόζονται χωρίς στιγματισμό και όταν η Μονάδα Ισότητας Πρόσβασης λειτουργεί ως σταθερός μηχανισμός συντονισμού, τότε η ένταξη-συμπερίληψη μετατρέπεται από διακήρυξη σε καθημερινή πρακτική.

Τελικά, ένα Πανεπιστήμιο που αφαιρεί εμπόδια για τις φοιτήτριες και τους φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες γίνεται πιο σαφές, πιο οργανωμένο, πιο ανθρώπινο και πιο λειτουργικό για όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Βιβλιογραφία

Baglieri, S. & Shapiro, A. (2017). *Disability studies and the inclusive classroom. Critical practices for embracing diversity in education* (2nd Ed.). Routledge.

Bartolo, P. A., Borg, M., Callus, A. M., & De Gaetano, M. (2023). Aspirations and accommodations for students with disability, medical and mental health conditions in higher education: A systematic scoping review. *Frontiers in Education*, 8, 1218120. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1218120>

CAST. (2024). *Universal Design for Learning Guidelines version 3.0*. <https://udlguidelines.cast.org/>

Cologon, K., & Lassig, C. (2023). Προσεγγίσεις καθολικού σχεδιασμού στο αναλυτικό πρόγραμμα, στην παιδαγωγική και στην αξιολόγηση. Στο L. J. Graham (Ed.), *Ενταξιακή εκπαίδευση για τον 21ο αιώνα. Θεωρία, πολιτική και εκπαίδευση* (σσ.180-213). Πεδίο

Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2016). General comment No. 4 on Article 24: Right to inclusive education (CRPD/C/GC/4). United Nations.

<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-4-article-24-right-inclusive>

Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2019). Concluding observations on the initial report of Greece (CRPD/C/GRC/CO/1). United Nations.

<https://digitallibrary.un.org/record/3848325>

Fernández-Batanero, J. M., Montenegro-Rueda, M., & Fernández-Cerero, J. (2022). Access and Participation of Students with Disabilities: The Challenge for Higher Education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 11918. <https://doi.org/10.3390/ijerph191911918>

Hamilton, P. R., Hulme, J. A., & Harrison, E. D. (2023). Experiences of higher education for students with chronic illnesses. *Disability & Society*, 38(1).

<https://doi.org/10.1080/09687599.2021.1907549>

Kuriakose, A., & Amaresha, A. C. (2024). Experiences of Students with Learning Disabilities in Higher Education: A Scoping Review. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 46(3). <https://doi.org/10.1177/02537176231200912>

Νόμος 4957/2022. Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των Α.Ε.Ι. με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α' 141/21.07.2022).

Πανεπιστήμιο Πατρών. (2025). *Σχέδιο Δράσης για την Ισότιμη Πρόσβαση στο Πανεπιστήμιο Πατρών*. Μονάδα Ισότιμης Πρόσβασης.

<https://prosvasi.upatras.gr/mip-home/to-schedio-isotimis-prosvasis/>

Poed, S. (2023). Legislation, litigation and implications for inclusion. In L. J. Graham (Ed.). *Inclusive education for the 21st century. Theory, policy and practice* (pp. 100-121). Routledge.

Sachs, D. & Schreuer, N. (2011). Inclusion of Students with Disabilities in Higher Education: Performance and participation in student's experiences. *Disability Studies Quarterly*, 31(2). <https://doi.org/10.18061/dsq.v31i2.1593>

Sandoval, M., Morgado, B. & Domenech, A. (2021). University students with disabilities in Spain: faculty beliefs, practices and support in providing reasonable adjustments. *Disability & Society*, 36(5), 730-749.
<https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1751078>

Scott, S. S., McGuire, J. M., & Shaw, S. F. (2003). Universal design for instruction: A new paradigm for adult instruction in postsecondary education. *Remedial and Special Education*, 24(6), 369–379. <https://doi.org/10.1177/07419325030240060801>

Spandagou, I., Little, C., Evans, D., & Bonati, M. L. (2020). *Inclusive education in schools and early childhood settings*. Springer.

United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

